

ΟΔΗΓΟΣ

καθορισμού και εφαρμογής πολιτικών Έξυπνων χωριών (Smart Villages)

Κατευθύνσεις προς τις Ομάδες Τοπικής Δράσης LEADER για τη δημιουργία, ανάπτυξη και υποστήριξη Έξυπνων Χωριών

Το LEADER παρέχει λύσεις ανάπτυξης σε «υπο-περιφερειακές» περιοχές μέσω της συμμετοχής τοπικών εταίρων στο σχεδιασμό και στην υλοποίηση Στρατηγικών Τοπικής Ανάπτυξης. Οι Στρατηγικές Τοπικής Ανάπτυξης πρέπει να περιλαμβάνουν «καινοτόμα στοιχεία στο τοπικό πλαίσιο». Οι προσεγγίσεις των Έξυπνων Χωριών αναπτύσσουν καινοτόμες τοπικές λύσεις σε επίπεδο κοινότητας. Σύμφωνα με τον ορισμό εργασίας των Έξυπνων Χωριών, αυτά είναι «Κοινότητες σε αγροτικές περιοχές που χρησιμοποιούν καινοτόμες λύσεις για να βελτιώσουν την ανθεκτικότητά τους, βασιζόμενες στα τοπικά πλεονεκτήματα και τις ευκαιρίες του τόπου τους». Αυτό σημαίνει επίσης ότι δεν υπάρχει κάποιος «απόλυτος» ορισμός ή ένα μοντέλο που να καλύπτει κάθε περίπτωση για τα Έξυπνα Χωριά. Επίσης, τα Έξυπνα Χωριά στηρίζονται σε μια συμμετοχική προσέγγιση και σε ορισμένες περιπτώσεις, κάνουν χρήση ψηφιακών τεχνολογιών ώστε να προσφέρουν λύσεις στις τοπικές προκλήσεις που αντιμετωπίζουν οι αγροτικές κοινότητες. Στην περίοδο προγραμματισμού (2014-2020), το LEADER προβλέπει έναν ελάχιστο καταναμεμένο προϋπολογισμό ως αναπόσπαστο μέρος των Προγραμμάτων Αγροτικής Ανάπτυξης (ΠΑΑ). Τα Έξυπνα Χωριά δεν έχουν συγκεκριμένη παρέμβαση ή προϋπολογισμό στο πλαίσιο των ΠΑΑ γι' αυτή την προγραμματική περίοδο και συνεπώς, το LEADER μπορεί να αποτελέσει ένα σημαντικό μέσο στήριξής τους. Υπό αυτή την έννοια, η προσέγγιση με βάση τα μελλοντικά Στρατηγικά Σχέδια της ΚΑΠ θα έχει πολλές ομοιότητες.

Θα πρέπει να δοθεί η δυνατότητα τόσο στο LEADER όσο και στα Έξυπνα Χωριά να αναπτύξουν τοπικές λύσεις για τις τοπικές ανάγκες που θα προσδιοριστούν από τις ενδιαφερόμενες κοινότητες, οι οποίες συνεισφέρουν στην ανάπτυξη των περιοχών τους. Οι καινοτόμες λύσεις στα Έξυπνα Χωριά συχνά επικεντρώνονται στη στήριξη τοπικών δράσεων που οδηγούν σε ψηφιακή, πράσινη ή κοινωνική «μετάβαση». Αυτή η μετάβαση συχνά συνεπάγεται δράσεις σχετικά με βασικές υπηρεσίες, όπως περίθαλψη, εκπαίδευση, κινητικότητα και ενέργεια. Ωστόσο, τα κράτη μέλη μπορεί να ενθαρρύνουν τις προσεγγίσεις των Έξυπνων Χωριών για να αντιμετωπίσουν ορισμένες συγκεκριμένες θεματικές προτεραιότητες που ορίζονται στο Στρατηγικό Σχέδιο της ΚΑΠ (π.χ. κλιματική αλλαγή, κοινωνική ένταξη).

Βασικοί παράγοντες επιτυχίας για το LEADER και τα Έξυπνα Χωριά

- **Ρόλος της Ομάδας Τοπικής Δράσης:** Οι Ομάδες Τοπικής Δράσης οφείλουν να αξιοποιήσουν και να ενισχύσουν τις δραστηριότητες εμπύχωσης προκειμένου να ευαισθητοποιήσουν και να στηρίξουν τις τοπικές κοινότητες στη δημιουργία του δικού τους οράματος για αυτό που θέλουν να επιτύχουν ως Έξυπνα Χωριά. Για να επιτύχουν τα Έξυπνα Χωριά, οι ΟΤΔ πρέπει να είναι σε θέση να στηρίξουν τις διαδικασίες κοινωνικής καινοτομίας για τις οποίες συχνά είναι απαραίτητη η ενισχυμένη εταιρική σχέση και η ευρύτερη συνεργασία. Αυτά τα στοιχεία ενισχύουν τους τοπικούς εταίρους του δημόσιου και του ιδιωτικού τομέα και της κοινωνίας των πολιτών που, κατά παράδοση, συνδέονται με τις εταιρικές σχέσεις των ΟΤΔ και θα πρέπει, ιδανικά, να αντλήσουν ευρύτερη πρακτική γνώση από ερευνητικά ιδρύματα, πανεπιστήμια ή από άλλα δίκτυα γνώσης τα οποία ενδέχεται να λειτουργούν εκτός της τοπικής κοινότητας.
- **Ευαισθητοποίηση και πρόσβαση σε γνώσεις** σχετικά με τις προκλήσεις που θα αντιμετωπιστούν μέσω των Έξυπνων Χωριών, τα οφέλη τους, τη βιωσιμότητα και την προστιθέμενη αξία τους στην τοπική κοινότητα (για παράδειγμα, ανανεώσιμες πηγές ενέργειας, ψηφιοποίηση, βιώσιμη κινητικότητα). Ο παράγοντας αυτός απαιτεί δραστηριότητες ευαισθητοποίησης, υπό το συντονισμό και με την υποστήριξη της ΟΤΔ σε τοπικό επίπεδο, πρόσβαση σε εξωτερική τεχνογνωσία και σαφήνεια σχετικά με το τι σημαίνει Έξυπνο Χωριό σε όλα τα επίπεδα του

συστήματος υλοποίησης LEADER. Επίσης, είναι αναγκαίο ο τοπικός πληθυσμός να έχει καλύτερη πρόσβαση στις γνώσεις για τις αναδυόμενες τεχνολογίες.

- **Τοπικό όραμα και στρατηγικό πλαίσιο:** Οι ΟΤΔ LEADER μπορούν να αποφασίσουν να ενσωματώσουν τα Έξυπνα Χωριά στις δικές τους Στρατηγικές Τοπικής Ανάπτυξης (ΣΤΑ) κατά τη διάρκεια χάραξής τους. Αυτή η ενσωμάτωση σημαίνει ότι οι Στρατηγικές πρέπει να είναι «εξοπλισμένες» για να ασχοληθούν και να στηρίξουν τα Έξυπνα Χωριά μέσω της χρηματοδοτικής στήριξης, της εμπύχωσης, της δικτύωσης και με άλλα μέσα. Ο συγκεκριμένος ορισμός και η εστίαση στη μετάβαση σε Έξυπνα Χωριά πρέπει πάντοτε να βασίζονται στο τοπικό πλαίσιο (ιδιαίτερες ανάγκες χωριών ή κοινοτήτων). Επίσης, οι ΟΤΔ μπορούν να στηρίξουν πρωτοβουλίες Έξυπνων Χωριών από «κάτω προς τα άνω» (bottom-up), οι οποίες εξελίσσονται στη δική τους περιοχή παρέμβασης με πρωτοβουλία τοπικών «πρωταθλητών» που μπορούν να είναι φυσικά πρόσωπα, ΜΚΟ, επιχειρήσεις ή ιδρύματα.
- **Ενισχυμένη εταιρική σχέση και συνεργασία:** Οι συνεργασίες και οι εταιρικές σχέσεις στις οποίες εμπλέκονται οι ΟΤΔ και δραστηριοποιούνται στη δική τους περιοχή παρέμβασης πρέπει να ενισχυθούν προκειμένου να εξασφαλίσουν τη συμμετοχή σχετικών φορέων τεχνολογίας (πανεπιστήμια, κέντρα επιμόρφωσης, ερευνητικά ιδρύματα κ.λπ.) για τη διευκόλυνση των διαδικασιών κοινωνικής και τεχνολογικής καινοτομίας που απαιτούνται για τη μετάβαση σε Έξυπνα Χωριά. Ταυτόχρονα, οι ΟΤΔ που συμμετέχουν στη μετάβαση σε Έξυπνα Χωριά πρέπει να δραστηριοποιηθούν ενεργά σε δίκτυα με εμπειρία για τα Έξυπνα Χωριά καθώς και σε άλλες ΟΤΔ που συμμετέχουν σε ένα Έξυπνο Χωριό.
- **Έξυπνα Χωριά ενταγμένα στα έγγραφα προγραμματισμού:** Η έννοια του Έξυπνου Χωριού έχει ενσωματωθεί στα σχετικά έγγραφα προγραμματισμού τοπικής, περιφερειακής και εθνικής ανάπτυξης έτσι ώστε η ανάπτυξη των Έξυπνων Χωριών να βασιστεί σε γερά θεμέλια. Ο ενισχυμένος ρόλος των Ομάδων Τοπικής Δράσης LEADER στην παροχή ουσιαστικής στήριξης στα Έξυπνα Χωριά έχει αναγνωριστεί στα σχετικά έγγραφα προγραμματισμού (προγράμματα αγροτικής ανάπτυξης ή τα μελλοντικά στρατηγικά σχέδια της ΚΑΠ) και από τις σχετικές περιφερειακές και εθνικές αρχές. Βάσει αυτού, οι Ομάδες Τοπικής Δράσης του LEADER έχουν ξεκάθαρη εντολή και πόρους για να ασχοληθούν με τα Έξυπνα Χωριά.
- **Επαρκείς πόροι, ταχεία και ευέλικτη χρηματοδότηση:** Η πρόσβαση στη χρηματοδότηση του LEADER πρέπει να είναι απλή, γρήγορη και ευέλικτη προκειμένου να αποδώσουν τα Έξυπνα Χωριά. Λόγω του εύρους και της πολυπλοκότητας ορισμένων έργων για τα Έξυπνα Χωριά, εργαλεία όπως η χρήση της μεθόδου του απλουστευμένου κόστους και συνδυασμοί διαφόρων πηγών χρηματοδότησης (άλλα μέτρα του ΕΓΤΑΑ, άλλα κονδύλια της ΕΕ, εθνική, περιφερειακή και τοπική χρηματοδότηση), συμβάλλουν στην υλοποίηση αυτών των πιο «περίπλοκων έργων». Οι Ομάδες Τοπικής Δράσης πρέπει να έχουν επαρκές επίπεδο πόρων για την τοπική εμπύχωση και ανάπτυξη ικανοτήτων, δηλαδή δύο καίριες προϋποθέσεις για να έχουν επιτυχία οι πρωτοβουλίες των Έξυπνων Χωριών.

Ποιες είναι οι κύριες δράσεις για την ανάπτυξη Έξυπνων Χωριών

Η υλοποίηση της μετάβασης σε Έξυπνα Χωριά απαιτεί ορισμένες δραστηριότητες, ξεκινώντας από την ευαισθητοποίηση για τα Έξυπνα Χωριά στην εκάστοτε περιοχή έως τον προγραμματισμό και την υλοποίηση της σχετικής μετάβασης/αλλαγής. Για να σημειώσουν επιτυχία τα Έξυπνα Χωριά σε τοπικό επίπεδο, ο ρόλος των ΟΤΔ στη στρατηγική εμπύχωσης σε σχέση με αυτές τις δραστηριότητες μπορεί να έχει μεγάλη σημασία.

Ορισμένες ΟΤΔ ενδέχεται να εξετάσουν το ενδεχόμενο ενσωμάτωσης δραστηριοτήτων για τα Έξυπνα Χωριά στις προτεραιότητες της δικής τους Στρατηγικής Τοπικής Ανάπτυξης και να διασφαλίσουν ότι υπάρχουν επαρκείς πόροι για τη στήριξη των αναδυόμενων πρωτοβουλιών από τις τοπικές κοινότητες. Επίσης, μπορούν να προχωρήσουν ένα βήμα παραπάνω και να αναλάβουν την ευθύνη για το σύνολο της διαδικασίας διαδραματίζοντας ενεργό ρόλο στην ανάπτυξη πρωτοβουλιών για τη δημιουργία Έξυπνων Χωριών εξ αρχής (ξεκινώντας με την ευαισθητοποίηση σε τοπικές κοινότητες σχετικά με τα Έξυπνα Χωριά) και σε κάθε στάδιο χωριστά της διαδικασίας.

Το επίπεδο δέσμευσης της ΟΤΔ θα εξαρτάται από το τοπικό πλαίσιο, το μέγεθος της εκάστοτε περιοχής, τον πληθυσμό και τους πόρους, τις ανάγκες του τοπικού πληθυσμού και των κοινοτήτων, καθώς και από τον υφιστάμενο αριθμό δραστηριοτήτων άλλων τοπικών ενδιαφερόμενων φορέων για το Έξυπνο Χωριό. Οι ΟΤΔ που ασχολούνται με τα Έξυπνα Χωριά μπορούν να επικεντρωθούν σε σημαντικά στοιχεία όπως η στρατηγική εμπύχωσης, η κοινωνική καινοτομία και η συμμετοχή της κοινότητας, τα οποία βρίσκονται στο επίκεντρο της προσέγγισης των Έξυπνων Χωριών.

Η διαδικασία την οποία ακολουθούν τα Έξυπνα Χωριά μπορεί επίσης να θεωρηθεί ως μια σειρά συγκεκριμένων βημάτων/κατηγοριών δραστηριοτήτων που αξιοποιούν η μία την άλλη, όπου κάθε βήμα μπορεί να είναι σημαντική προϋπόθεση του επόμενου, ξεκινώντας από τον προσδιορισμό των τοπικών αναγκών έως την υλοποίηση επενδύσεων και την κλιμάκωσή τους.

Ανάλογα με το τοπικό πλαίσιο και την «ωριμότητα» των τοπικών πρωτοβουλιών, η ΟΤΔ μπορεί να εμπλακεί σε αυτές τις δραστηριότητες από την αρχή ή να αρχίσει να στηρίζει μια υπάρχουσα δραστηριότητα.

Για παράδειγμα, στις περιοχές μερικών ΟΤΔ οι σχετικές ανάγκες μπορεί να είναι γνωστές και οι ικανότητες και οι ιδέες να είναι διαθέσιμες, αλλά να χρειάζεται να ελεγχθεί η σκοπιμότητα αυτών των ιδεών. Σε αυτό το πλαίσιο, η ΟΤΔ μπορεί να στηρίζει την εκπόνηση μελετών σκοπιμότητας ή να αξιοποιήσει περαιτέρω ερευνητικές ικανότητες. Σε άλλα πλαίσια, μπορεί να έχουν ήδη ολοκληρωθεί πιλοτικά έργα και οι δράσεις να συνδέονται περισσότερο με την υλοποίηση των πρώτων επενδύσεων και την κλιμάκωσή τους. Όσον αφορά άλλες ΟΤΔ καθώς και περιοχές παρέμβασης των ΟΤΔ, οι ιδέες, ανάγκες και ικανότητες δεν έχουν αναπτυχθεί ακόμα και πρέπει να διερευνηθούν πριν από την εκκίνηση περαιτέρω δραστηριοτήτων.

Πώς το LEADER μπορεί να στηρίζει πρακτικά τα Έξυπνα Χωριά

Διατυπώνεται συχνά η άποψη ότι το πρόγραμμα LEADER είναι το ιδανικό εργαλείο που μπορεί να στηρίζει την έννοια των Έξυπνων Χωριών σε τοπικό επίπεδο. Πράγματι, εάν οι αρχές του LEADER/CLLD εφαρμοστούν πλήρως, ενδείκνυνται για να δημιουργήσουν τις προϋποθέσεις για τις πρωτοβουλίες των Έξυπνων Χωριών και πολλές ΟΤΔ έχουν ήδη αναλάβει πρωτοβουλίες, οι οποίες θα μπορούσαν να θεωρηθούν μέρος αυτής της προσέγγισης. Ωστόσο, οι νέες προτάσεις για τα Έξυπνα Χωριά παρέχουν επίσης κάποια σημαντική προστιθέμενη αξία. Η έννοια των Έξυπνων Χωριών αφορά πρωτίστως τον τρόπο με τον οποίο οι ίδιες οι αγροτικές κοινότητες αξιοποιούν με τον βέλτιστο τρόπο την τεχνολογία και την κοινωνική καινοτομία για να ανταποκριθούν στις συνεχιζόμενες και αναδυόμενες προκλήσεις.

Σε αυτό το πλαίσιο, η έννοια των Έξυπνων Χωριών στρέφει ξανά την προσοχή στις ανάγκες και τις δυνατότητες των αγροτικών περιοχών, οι οποίες συχνά παραβλέπονται σε σύγκριση με τις αστικές περιοχές και διατρέχουν τον κίνδυνο να υστερήσουν καθώς η κοινωνία κινείται προς ένα νέο και διαφορετικό μέλλον. Επίσης, επισημαίνει την ανάγκη να δοθεί μεγαλύτερη βαρύτητα στην ενίσχυση των κοινοτήτων σε εντελώς τοπικό επίπεδο προκειμένου οι αγροτικές περιοχές να καταφέρουν να επιβιώσουν και να ευδοκιμήσουν μέσα στις επόμενες δεκαετίες. Οι αγροτικές κοινότητες σε όλη την Ευρώπη αναζητούν λύσεις για τη μείωση του πληθυσμού και τη φθίνουσα ποιότητα των τοπικών υπηρεσιών. Διερευνούν τις δυνατότητες ψηφιακής μετάβασης καθώς και τις ευκαιρίες και τις απειλές που δημιουργούν οι νέες συνήθειες προσβασιμότητας στην ύπαιθρο και οι στενότεροι δεσμοί με τις αστικές περιοχές. Οι παράμετροι του περιβάλλοντος και της βιωσιμότητας περιλαμβάνονται επίσης στις άμεσες προτεραιότητες καθώς εντείνεται η στροφή προς ένα μέλλον με μηδενικές εκπομπές άνθρακα, το οποίο απαιτεί θεμελιώδεις διαρθρωτικές αλλαγές, οι οποίες άπτονται όλων των πτυχών της κοινωνίας και της οικονομίας. Αυτή η μετάβαση θέτει μια τεράστια πρόκληση για την κοινωνία αλλά επίσης αποτελεί μια πρωτοφανή ευκαιρία επαναπροσδιορισμού του τόπου παραγωγής τροφίμων και ενέργειας, καθώς και ανάπτυξης ενός νέου οικονομικού συστήματος που είναι πιο δίκαιο και ισότιμο ενώ παράλληλα σέβεται τα οικολογικά όρια.

Για τις ΟΤΔ που επιζητούν να αδράξουν αυτήν την ευκαιρία, τα Έξυπνα Χωριά παρέχουν μια ελκυστική έννοια, προσανατολισμένη στους στόχους, η οποία μπορεί να συντελέσει στην

κινητοποίηση της στήριξης προκειμένου οι τοπικές κοινότητες και οι λοιποί ενδιαφερόμενοι φορείς να οργανωθούν για την αντιμετώπιση συγκεκριμένης πρόκλησης ή ευκαιρίας. Εάν σχεδιαστεί σωστά σε επίπεδο πολιτικής (δείτε συνοπτικές παρουσιάσεις), η έννοια των Έξυπνων Χωριών μπορεί να ενισχύσει και να διευρύνει το πεδίο παρέμβασης των ΟΤΔ, ενώ παράλληλα θα ενισχύσει τις αρχές του LEADER/CLLD, οι οποίες έχουν ουσιώδη σημασία για την έννοια των Έξυπνων Χωριών. Ο προτεινόμενος κανονισμός για τα Στρατηγικά Σχέδια της ΚΓΠ δημιουργεί έναν συγκεκριμένο δείκτη αποτελεσμάτων για τα Έξυπνα Χωριά και παρέχει πολύ μεγαλύτερη ευελιξία στα κράτη μέλη να αποφασίσουν. Τα κράτη μέλη μπορούν επίσης να επιλέξουν τον κανόνα του επικεφαλής ταμείου για να εφαρμόσουν μια πολυταμειακή προσέγγιση για το LEADER/ CLLD, με αποτέλεσμα τη δημιουργία νέων ευκαιριών για τη στήριξη των Έξυπνων Χωριών μέσω της πολιτικής συνοχής.

ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ ΕΠΙΤΥΧΙΑΣ ΕΞΥΠΝΩΝ ΧΩΡΙΩΝ ENANTI LEADER

Προτάσεις για ενίσχυση της στήριξης του LEADER/ CLLD με το σκεπτικό των Έξυπνων Χωριών

Στην επόμενη Προγραμματική Περίοδο, έχει προταθεί να τεθεί ως στόχος του LEADER η υποστήριξη διαρθρωτικών αλλαγών, η ανάπτυξη ικανοτήτων και η καινοτομία. Πρόκειται για ουσιώδη στοιχεία για τη μετάβαση των αγροτικών περιοχών, η οποία επίσης έχει κεντρική θέση στην έννοια των Έξυπνων Χωριών. Ωστόσο, ιδανικά, οι ΟΤΔ για να μπορούν να στηρίξουν τα Έξυπνα Χωριά με αποτελεσματικότητα, πρέπει να είναι σε θέση να εφαρμόσουν τις αρχές του LEADER, όπως σχεδιάστηκαν αρχικά. Αυτό το στοιχείο έχει καίρια σημασία προκειμένου να διασφαλιστεί ότι η διαδικασία που οδηγεί σε στρατηγικές/σχέδια Έξυπνων Χωριών είναι πραγματικά από “κάτω προς τα άνω” και όχι μια απόπειρα επιβολής ιδεών ή πολιτικών που σχεδιάζονται σε υψηλότερα επίπεδα. Πρέπει να καταστεί σαφές εξ αρχής ότι σκοπός είναι να δοθεί βοήθεια στις ίδιες τις αγροτικές κοινότητες να ανταποκρίνονται πιο αποτελεσματικά στις προτεραιότητες που προσδιορίζονται σε τοπικό επίπεδο και οι αποφάσεις που αφορούν τις προτεινόμενες δράσεις να λαμβάνονται επίσης σε τοπικό επίπεδο. Με αυτόν τον τρόπο, η νέα βαρύτητα στα Έξυπνα Χωριά μπορεί να δώσει ώθηση στην εφαρμογή του LEADER, όπως ήταν αρχικά η πρόθεση, ενώ παράλληλα θα ενισχυθεί η ικανότητα ώστε να στηριχθούν τα Έξυπνα Χωριά. Προκειμένου να επιτευχθεί αυτή η αμοιβαία επωφελής κατάσταση, έχουν προκύψει τέσσερις βασικές κατηγορίες ιδεών για την ενίσχυση του LEADER:

Ένα πιο ευέλικτο πακέτο στήριξης LEADER/ CLLD για συλλογικά / μικρά / μεγαλύτερου κινδύνου έργα	Εξάλειψη των προαναφερόμενων εμποδίων και διασφάλιση ότι οι ΟΤΔ μπορούν να παρέχουν ταχύτερη, πιο ευέλικτη και πιο αποτελεσματική στήριξη για συνεργασία με πρωτοβουλία της κοινότητας στην επικράτειά τους. Για παράδειγμα: <ul style="list-style-type: none"> • Απλουστευμένες διαδικασίες (έλεγχος, επιλογή έργων κ.λπ.). • Ολοκληρωμένη χρηματοδότηση έργου (π.χ. έργα με συγκεκριμένη θεματική). • Ευρύτερα έργα. • Χρήση μεθόδου απλουστευμένου κόστους και άλλων μεθόδων για τη στήριξη συλλογικών, μικρής κλίμακας και καινοτόμων τοπικών έργων. • Πρόσθετοι πόροι για τη συμμετοχή των πολιτών και την ανάπτυξη της κοινότητας, καθώς και για την προετοιμασία και την εμπύχωση συλλογικών έργων, και • Ένταξη ενός «εμπυχωτή ή διαμεσολαβητών καινοτομίας» στις ΟΤΔ.
Ευρύτερο πεδίο παρέμβασης	Ενίσχυση της εντολής του LEADER/ CLLD και παροχή επαρκών πόρων στις ΟΤΔ για να τολμήσουν να στραφούν σε τομείς όπως οι πηγές ανανεώσιμης ενέργειας, η κινητικότητα/προσβασιμότητα, οι υπηρεσίες στην ύπαιθρο και η ψηφιακή οικονομία, το σύνολο των οποίων χρησιμοποιεί εντατικά πόρους, συσπειρώνει τους ανθρώπους και διαπραγματεύεται κοινές δράσεις μεταξύ διαφορετικών θεσμικών οργάνων και ενδιαφερόμενων φορέων, μερικές φορές ακόμα και εκτός της συγκεκριμένης περιοχής (π.χ. ερευνητικά ιδρύματα, επιχειρήσεις ΤΠΕ κ.λπ.).
Καλύτερη εναρμόνιση του LEADER/ CLLD με άλλες πολιτικές και μέσα	Ενίσχυση της ικανότητας του LEADER να λειτουργεί ως ενιαίο σημείο εξυπηρέτησης (one-stop-shop) για το συντονισμό και τη διασύνδεση πολιτικών και μέσων σε τοπικό επίπεδο: <ul style="list-style-type: none"> • Απλούστευση της πολυταμειακής προσέγγισης, για παράδειγμα μέσω της χρήσης του κανόνα του επικεφαλής ταμείου. • Διασφάλιση ότι ο στρατηγικός ρόλος του LEADER/ CLLD στη διευκόλυνση των τοπικών κοινοτήτων αποτυπώνεται πλήρως στα Στρατηγικά Σχέδια ΚΑΠ και στα επιχειρησιακά προγράμματα του Ταμείου Συνοχής. • Διασφάλιση της εναρμόνισης με τα Μέτρα Συνεργασίας, Ανταλλαγής και Μεταφοράς Γνώσεων και Επενδυτικών Μέτρων του κανονισμού για την ΚΑΠ, καθώς και με άλλα νομοθετικά πλαίσια, όπως η δέσμη μέτρων της ΕΕ για την ενέργεια, σκοπός της οποίας είναι να στηρίξει την ανάπτυξη πρωτοβουλιών κοινοτικής ενέργειας στην ΕΕ. • Δημιουργία δομών διαχείρισης που διασφαλίζουν τον συντονισμό της στήριξης του LEADER/ CLLD στα Έξυπνα Χωριά με πρόσθετη στήριξη από άλλες πολιτικές και πηγές χρηματοδότησης (για παράδειγμα, στο Τιρόλο της Αυστρίας, πολυταμειακές ΟΤΔ παρέχουν ένα τοπικό ενιαίο σημείο εξυπηρέτησης για πολλές πολιτικές τα οποία είναι με τέτοιο τρόπο συντονισμένα ώστε να επιτυγχάνονται κοινοί στόχοι από μια υπηρεσία σε περιφερειακό επίπεδο). • Διευκόλυνση της πρόσβασης σε πρόσθετους πόρους εφόσον οι ΟΤΔ καλούνται να αναλάβουν νέες αρμοδιότητες ή δραστηριότητες.
Η χρήση δεικτών και παραμέτρων μέτρησης που αποτυπώνουν καλύτερα την ευρύτερη συμβολή του LEADER/CLLD στον πιο μακροπρόθεσμο στόχο της μετάβασης	Ο αριθμός των ατόμων που καλύπτονται από τις στρατηγικές/ σχέδια των Έξυπνων Χωριών έχει ήδη προταθεί ως δείκτης. Ωστόσο, θα πρέπει να συμπληρωθεί από άλλους δείκτες που θα εκτιμούν καλύτερα την πρόοδο στην επίτευξη των συγκεκριμένων μακροπρόθεσμων στόχων σε τοπικό επίπεδο μέσω του LEADER/ CLLD (για παράδειγμα, η έκταση της κινητοποίησης της κοινότητας και η εκούσια συμβολή, οι μειώσεις των τοπικών εκπομπών άνθρακα, νέες επιχειρήσεις και υπηρεσίες που ανήκουν στην κοινότητα ή διευθύνονται από αυτή κ.λπ.) Κατά την επιλογή πρόσθετων δεικτών, οι Διαχειριστικές Αρχές θα πρέπει επίσης: <ul style="list-style-type: none"> • να αναπτύξουν περαιτέρω ποιοτικούς δείκτες, δεδομένου ότι δεν μπορούν να απεικονιστούν όλα τα αποτελέσματα και οι επιπτώσεις με τους συνήθεις αριθμητικούς δείκτες και • να διασφαλίσουν ότι οι δείκτες και οι στόχοι είναι ρεαλιστικοί και αντικατοπτρίζουν τις τοπικές ανάγκες και συνθήκες παρά ότι καθοδηγούν τη στρατηγική και αποθαρρύνουν τον κίνδυνο.

Ενίσχυση του στρατηγικού ρόλου του LEADER στο πλαίσιο της εργαλειοθήκης δράσεων για τη στήριξη των Έξυπνων Χωριών

Είναι σημαντικό επίσης, η στήριξη του LEADER/ CLLD για τα Έξυπνα Χωριά να μην εξετάζεται μεμονωμένα, αλλά να θεωρηθεί ότι εντάσσεται στο πλαίσιο ευρύτερης δέσμης πιθανών μέτρων στήριξης μαζί με το ΕΓΤΑΑ, τα Ταμεία Συνοχής, τα εθνικά ταμεία κ.λπ. Δεδομένης της ευρείας εμβέλειάς τους σε όλη την Ευρώπη και της μακρόχρονης πείρας τους στην Τοπική Ανάπτυξη με Πρωτοβουλία Τοπικών Κοινοτήτων, το LEADER/CLLD μπορεί να διαδραματίσει καίριο ρόλο στην κινητοποίηση και την ενίσχυση των τοπικών κοινοτήτων, στην ανάπτυξη της ικανότητάς τους να

σχεδιάζουν και να υλοποιούν πρωτοβουλίες της κοινότητας, στην προώθηση της καινοτομίας και των πειραματισμών και, γενικότερα, να συνδράμουν τις κοινότητες σε όλη τη διαδικασία υλοποίησης του μακροπρόθεσμου οράματός τους.

Υπό αυτήν την έννοια, είναι πιθανό ότι οι ΟΤΔ θα αποτελούν συχνά τον κύριο σύνδεσμο επικοινωνίας για τα Έξυπνα Χωριά σε τοπικό επίπεδο και, συνεπώς, μπορούν να συντελέσουν στην καλλιέργεια δεσμών με άλλες πολιτικές και, όποτε αρμόζει, να διασφαλίσουν ένα απρόσκοπτο και ευέλικτο σύστημα στήριξης σε τοπικό επίπεδο. Ένα από τα πρώτα και πιο σημαντικά βήματα προς αυτήν την κατεύθυνση θα ήταν η δημιουργία απλούστερων και πιο ευέλικτων διαδικασιών για πολυταμειακές ΟΤΔ. Αυτό θα μπορούσε να επιτευχθεί με διάφορους τρόπους, για παράδειγμα, χρησιμοποιώντας τον μηχανισμό του επικεφαλής ταμείου στις νέες νομοθετικές προτάσεις προκειμένου να μειωθεί η πολυπλοκότητα που προκαλείται από τους διαφορετικούς κανόνες για το CLLD και να δοθεί η δυνατότητα στις ΟΤΔ να παράσχουν ένα αληθινό ενιαίο σημείο εξυπηρέτησης για τοπικές κοινωνίες.

Αξιοποιώντας αυτόν τον καταλυτικό ρόλο, το LEADER/ CLLD μπορεί επίσης να συντελέσει στη δημιουργία βιώσιμων επιχειρηματικών μοντέλων που επιτρέπουν στις πρωτοβουλίες των Έξυπνων Χωριών να στραφούν σε άλλες πηγές επενδύσεων, μέσω άλλων πηγών του δημόσιου ή του ιδιωτικού τομέα και σε χρηματοπιστωτικά μέσα. Τα Εθνικά Αγροτικά Δίκτυα μπορούν επίσης να παίξουν σημαντικό ρόλο όπως στο να βοηθούν και να διασφαλίζουν ότι οι ΟΤΔ είναι ενημερωμένες για τις δυνατότητες άλλων πηγών στήριξης και μπορούν να αναπτύξουν δεσμούς με άλλες σχετικές πηγές στήριξης και επένδυσης. Επίσης τα ΕΑΔ να διευκολύνουν την πρόσβαση σε πρόσθετες δεξιότητες και εξειδίκευση οι οποίες θα μπορούσαν ενδεχομένως να φανούν απαραίτητες στις ΟΤΔ προκειμένου να υποστηρίξουν τις πρωτοβουλίες των Έξυπνων Χωριών.

Όταν οι πρωτοβουλίες των Έξυπνων Χωριών τίθενται ως προτεραιότητες στο πλαίσιο μιας στρατηγικής τοπικής ανάπτυξης, οι ΟΤΔ χρειάζεται να κινητοποιήσουν και να διευκολύνουν τις συζητήσεις στον “κύκλο των κοινοτήτων” σχετικά με υφιστάμενες και διαγραφόμενες προκλήσεις και ευκαιρίες, να εντοπίσουν ανάγκες και να στηρίξουν τον σχεδιασμό και την υλοποίηση των στρατηγικών/ σχεδίων των Έξυπνων Χωριών. Αυτό δεν θα χρειαστεί μόνο καλές δεξιότητες συντονισμού και εμπύχωσης αλλά επίσης καλή γνώση των διαφορετικών κλαδικών ζητημάτων ή θεματικών πεδίων που ενδέχεται να μην εμπίπτουν στο τρέχον πεδίο εφαρμογής του LEADER/CLLD. Η εκπαίδευση και η ανάπτυξη ικανοτήτων του προσωπικού των ΟΤΔ καθώς και η συγκρότηση μιας ομάδας εμπειρογνομόνων για θέματα που άπτονται των Έξυπνων Χωριών αποτελούν απλώς κάποια μέσα με τα οποία τα εθνικά δίκτυα θα μπορούσαν να αντιμετωπίσουν αυτήν την ανάγκη.

Έξυπνα χωριά και ψηφιακός μετασχηματισμός αγροτικών περιοχών

Η παρούσα θεματική ενότητα επικεντρώνεται στην προώθηση του ψηφιακού μετασχηματισμού σε χωριά και αγροτικές περιοχές με το σκεπτικό ότι τα κρατικά θεσμικά όργανα και οι ενδιαφερόμενοι φορείς σε όλα τα επίπεδα θέτουν σε εφαρμογή ένα ευρύ φάσμα στρατηγικών με στόχο τη βελτίωση της ψηφιακής υποδομής, την αύξηση της χρήσης των ψηφιακών τεχνολογιών, την ενίσχυση των ψηφιακών δεξιοτήτων και της ένταξης, καθώς και την προώθηση της ψηφιακής καινοτομίας στις αγροτικές περιοχές. Ωστόσο, προκειμένου να βελτιστοποιηθούν τα οφέλη, αυτές οι πρωτοβουλίες πρέπει να επικεντρωθούν και να ιεραρχήσουν τις ανάγκες και τις ανησυχίες των αγροτικών κοινοτήτων και των ίδιων των φορέων.

Οι στρατηγικές των Έξυπνων Χωριών μπορούν να βοηθήσουν να ξεπεραστεί το ψηφιακό χάσμα αναγνωρίζοντας τις διαφορετικές αφετηρίες των αγροτικών περιοχών και χωριών και σχεδιάζοντας από κοινού ψηφιακές διαδρομές από κάτω προς τα άνω (bottom-up) ενώ παράλληλα χτίζοντας γέφυρες με τις βασικές εκ των άνω προς τα κάτω στρατηγικές. Ο μακροπρόθεσμος στόχος των στρατηγικών των Έξυπνων Χωριών δεν είναι απλά να καλύψουν το κενό για να συμβαδίσουν με τις αστικές περιοχές και να γεφυρώσουν το ψηφιακό χάσμα, αλλά επίσης να καλλιεργήσουν εταιρικές σχέσεις με πόλεις και αγροτικές κοινότητες. Αυτό μπορεί να ενθαρρύνει τις αγροτικές περιοχές να ξελιχθούν μέσα από τα διάφορα στάδια ενός γνήσιου ψηφιακού μετασχηματισμού, από την

ψηφιακή απομόνωση στη σύνδεση, και να καταστούν και οι ίδιες, με τη σειρά τους, ψηφιακοί σημαίνοντες οργανισμοί.

Οι προϋποθέσεις που πρέπει να εξασφαλιστούν στα Έξυπνα Χωριά προκειμένου να υποστηρίξουν τον ψηφιακό μετασχηματισμό.

Ο ψηφιακός, οικονομικός και κοινωνικός μετασχηματισμός σε όλη την Ευρώπη αυξάνει την πίεση στα χωριά και τους κατοίκους τους, τις επιχειρήσεις και τους δημόσιους φορείς να καινοτομούν και να προσαρμόζονται συνέχεια. Δεν μπορούν απλά να περιμένουν άπραγοι να έρθουν σε αυτούς οι ψηφιακές λύσεις. Πρέπει να γίνουν «έξυπνοι» δρώντες οργανισμοί στον δικό τους ψηφιακό μετασχηματισμό. Αυτές οι προϋποθέσεις πρέπει να αξιολογηθούν κατά την ανάπτυξη παρεμβάσεων για την υποστήριξη των Έξυπνων Χωριών:

1. Πρέπει να διασφαλιστεί η πρόσβαση στη συνδεσιμότητα με το γρήγορο διαδίκτυο. Ωστόσο, για να αξιοποιήσουν το δυναμικό τους, τα Έξυπνα Χωριά πρέπει να συνδυάσουν την πρόσβαση σε υλική υποδομή με την ανάπτυξη άλλων βασικών μη τεχνικών ικανοτήτων και δεξιοτήτων.
2. Πρέπει να τεθούν σε εφαρμογή μηχανισμοί που θα ωθήσουν τα τοπικά ενδιαφερόμενα μέρη να συμμετάσχουν στον προσδιορισμό των ψηφιακών αναγκών και στη συν-δημιουργία ψηφιακών λύσεων. Η υιοθέτηση και η εξάπλωση ψηφιακών τεχνολογιών θα πραγματοποιηθούν μόνο εάν τα τοπικά ενδιαφερόμενα μέρη αναγνωρίσουν τη χρησιμότητά τους και έχουν τις δεξιότητες και τις ικανότητες να τις εφαρμόσουν. Αυτό αρχίζει με μια ανάλυση αναγκών και ικανοτήτων σε κατοίκους, δημόσιους παράγοντες και επιχειρήσεις, και με την από κοινού ανάπτυξη ενός οδικού χάρτη ψηφιοποίησης. Γενικά, ο οδικός χάρτης θα ξεκινήσει από τον ψηφιακό αλφαριθμητισμό και την ένταξη, με σκοπό να εφοδιαστούν τα ενδιαφερόμενα μέρη με την κατάλληλη ψηφιακή ενημέρωση την οποία θα ακολουθήσουν δεξιότητες και ικανότητες πρόσβασης σε υφιστάμενη ή προγραμματισμένη ψηφιακή υποδομή, κατανόησης και χρήσης των επακόλουθων υπηρεσιών και, τελικά, συμβολής στον συν-σχεδιασμό νέων υπηρεσιών και δράσεων.
3. Τα χωριά πρέπει να έχουν πρόσβαση σε ενδιάμεσους φορείς, διαμεσολαβητές, και «χώρους» προκειμένου να υποστηρίξουν την ψηφιακή μετάβαση. Ψηφιακοί κόμβοι, εργαστήρια ψηφιακών τεχνολογιών (fab-lab), χώροι συνεργασίας, ζωντανά εργαστήρια και άλλοι ενδιάμεσοι φορείς μπορούν να συντελέσουν στην ανάπτυξη της τοπικής ικανότητας για καινοτομίες. Με την υποστήριξή τους, τα χωριά μπορούν να δημιουργήσουν και να συμβάλουν σε νέα έξυπνα προϊόντα και υπηρεσίες που έχουν σχεδιαστεί με σκοπό να ωφελήσουν τις αγροτικές κοινότητες και τους φορείς τους.
4. Πρέπει να υποστηριχτεί η συνεργασία με άλλους ψηφιακούς συντελεστές στα ευρύτερα περιφερειακά και εθνικά οικοσυστήματα. Οι ψηφιακές καινοτομίες ωθούνται σε μεγάλο βαθμό από τις μεγάλες επιχειρήσεις, ερευνητικά ιδρύματα και μητροπολιτικές περιοχές και συνήθως πραγματοποιούνται σε ευρεία κλίμακα. Οι αγροτικές κοινότητες κινούνται σε ένα πολύπλοκο δημόσιο οικοσύστημα καινοτομίας με διαφορετικές χωρικές και τομεακές στρατηγικές και διαφορετικούς συντελεστές. Κάθε Έξυπνο Χωριό πρέπει να σκέφτεται ρεαλιστικά και να τοποθετηθεί στο πλαίσιο αυτών των συστημάτων ψηφιοποίησης ανάλογα με το επίπεδο ψηφιακής ωριμότητάς του και να συνάψει συμμαχίες και να συνεργαστεί με τοπικές και εθνικές πολιτικές, κοινωνικές και οικονομικές δομές. Το πρώτο βήμα είναι να χαρτογραφηθούν οι αρμοδιότητες πολιτικής και οι συντελεστές. Με αυτόν τον τρόπο, ο τοπικός πληθυσμός θα μπορέσει να κατανοήσει πού έγκειται η ευθύνη για κάθε θεματικό τομέα ή τομέα πολιτικής και τους μηχανισμούς που τους επιτρέπουν να επηρεάσουν την πολιτική και την εφαρμογή.

Εκτίμηση της ψηφιακής ωριμότητας ενός Έξυπνου Χωριού

Κατά τον σχεδιασμό του πλαισίου στήριξης των Έξυπνων Χωριών, οι Διαχειριστικές Αρχές και οι ΟΤΔ πρέπει να εξετάσουν, μεταξύ άλλων, τα κριτήρια και τις διαδικασίες που θα χρησιμοποιήσουν για την επιλογή στρατηγικών των Έξυπνων Χωριών. Στην περίπτωση στρατηγικών των Έξυπνων Χωριών που στοχεύουν στην ψηφιοποίηση, το πλαίσιο στήριξης δεν θα πρέπει να λαμβάνει υπ'

όψιν μόνο τις ψηφιακές ανάγκες και ευκαιρίες των χωριών αλλά επίσης την ψηφιακή ωριμότητα ή την ικανότητά τους να εφαρμόσουν με επιτυχία τη στρατηγική που προτείνουν. Αυτά τα στοιχεία μπορούν να αξιολογηθούν με δύο τρόπους.

Πρώτον, η συνήθης μέθοδος έγκειται στην εκτίμηση του επιπέδου και της ποιότητας των ψηφιακών πόρων τους. Δεύτερον, αρκετά δίκτυα και φορείς που συμμετέχουν στη θεματική ομάδα του ΕΔΑΑ για τα Έξυπνα Χωριά έχουν υποστηρίξει ότι είναι επίσης σημαντικό να εκτιμηθούν οι ψηφιακές λειτουργίες που οι αγροτικοί ορισμοί είναι σε θέση να εκτελέσουν σε τοπικό επίπεδο και στα ευρύτερα ψηφιακά οικοσυστήματα. Στη συνέχεια, οι αρχές μπορούν να προσαρμόσουν τις πολιτικές και τις παρεμβάσεις τους για να υποστηρίξουν τα χωριά στην ενίσχυση του ψηφιακού μετασχηματισμού τους.

Ο ακόλουθος πίνακας βασίζεται στις μεθοδολογίες που αναπτύχθηκαν από τα προγράμματα ERUDITE και CARPE DIGEM του Interreg Europe με σκοπό την υποστήριξη της ανάπτυξης ψηφιακών υπηρεσιών σε αγροτικές περιοχές. Ο πίνακας μπορεί να χρησιμοποιηθεί ως σημείο αναφοράς για μια άσκηση προσομοίωσης (ή για άμεση διαβούλευση με φορείς), την ανάλυση αναγκών και τον προγραμματισμό υπηρεσιών. Για κάθε δομικό στοιχείο, ένα σύστημα βαθμολόγησης από 1-5 θα προσδιορίζει την τρέχουσα κατάσταση. Το ίδιο σύστημα βαθμολόγησης μπορεί να χρησιμοποιηθεί για την αξιολόγηση των ψηφιακών φιλοδοξιών και της αλληλεπίδρασής του με εξωτερικούς φορείς/ συντελεστές.

		Βαθμολογία	Βαθμολογία
Α. Έκταση και ποιότητα των ψηφιακών πόρων και δεξιοτήτων	Ψηφιακή υποδομή (και WIFI) και δημόσια σημεία πρόσβασης		
	Ύπαρξη χώρων/ κόμβων δημιουργικότητας, εργασίας, καινοτομίας και κατασκευής		
	Συντονισμός από άτομο/ ομάδα πολλαπλών δεξιοτήτων (εντός ευρύτερου δικτύου)		
	Τοπικοί και δικτυωμένοι εμπειρογνώμονες, δεξιότητες, τεχνική υποστήριξη και σύνολο εξοπλισμού		
Β. Είδη ψηφιακών λειτουργιών που μπορεί να επιτελέσει το χωριό	Διευκόλυνση κοινωνικής και οικονομικής ψηφιακής ένταξης τοπικών φορέων		
	Υποστήριξη της ψηφιακής και κοινωνικής καινοτομίας και συν-δημιουργία στον συντονισμό με εξωτερικούς υπεύθυνους χάραξης πολιτικής/ παρόχους υπηρεσιών		
	Υπηρεσίες διαμεσολάβησης/ μεσιτείας ώστε το χωριό να αποκτήσει πρόσβαση σε εξωτερική έρευνα, τεχνολογική ανάπτυξη και καινοτομία		
	Διευκολυντής για εθνικούς και περιφερειακούς κόμβους ψηφιακής καινοτομίας (DIH) και δίκτυα θερμοκοιτίδων και επιταχυντών		

Ενώ πολλές ψηφιακές στρατηγικές λαμβάνουν υπ' όψιν το επίπεδο και την ποιότητα των ψηφιακών πόρων που είναι διαθέσιμοι στις διαφορετικές αγροτικές περιοχές, λιγότερο συχνά αξιολογούν τα είδη των ψηφιακών λειτουργιών που μπορούν να επιτελέσουν τα χωριά. Στην ακόλουθη ενότητα παρέχονται παραδείγματα κάθε λειτουργίας.

Διευκόλυνση της κοινωνικής και οικονομικής ψηφιακής ένταξης τοπικών φορέων

Οι φορείς των χωριών χρειάζονται τοπικά προσβάσιμη και προσαρμοσμένη υποστήριξη για να διασφαλίσουν ότι καθένας έχει τις ίδιες ευκαιρίες και κανένας δεν θα υστερήσει. Αυτή η λειτουργία μπορεί να κυμαίνεται από εισαγωγική έως «προηγμένη» ψηφιακή κατάρτιση/ απόκτηση ικανοτήτων, δεξιότητες αλφαριθμητισμού και ψηφιακές τηλεφωνικές γραμμές βοήθειας ώστε να αξιοποιηθούν οι πιο πρόσφατες/ πιο διαδεδομένες τεχνολογίες και νέες ή προγραμματισμένες δημόσιες και επιχειρηματικές υπηρεσίες.

Υποστήριξη της ψηφιακής και κοινωνικής καινοτομίας και συν-δημιουργίας στο συντονισμό με εξωτερικούς υπεύθυνους χάραξης πολιτικής/ παρόχους υπηρεσιών

Προκειμένου να συμβαδίζουν με τις αλλαγές, τα χωριά πρέπει να κινητοποιήσουν το βασικό τους πόρο: τους ανθρώπους. Αυτή η λειτουργία περιλαμβάνει τη δημιουργία τοπικών διαμεσολαβητών

που θα ενδυναμώσουν τους ντόπιους στον συν-σχεδιασμό λύσεων με την υποστήριξη εξωτερικών υπευθύνων χάραξης πολιτικής και παρόχων υπηρεσιών.

Παροχή υπηρεσιών διαμεσολάβησης/ μεσιτείας ώστε τα χωριά να αποκτήσουν πρόσβαση σε εξωτερική έρευνα, τεχνολογική ανάπτυξη και καινοτομία

Μια τρίτη λειτουργία είναι η λειτουργία της διαμεσολάβησης ή μεσιτείας προκειμένου τα χωριά να μπορέσουν να προσδιορίσουν και να δράσουν με βάση την τεχνολογία, τις τάσεις της κοινωνίας και της αγοράς και να δημιουργήσουν αμοιβαία επωφελείς εταιρικές σχέσεις με φορείς έρευνας, τεχνολογικής ανάπτυξης και καινοτομίας όπως πανεπιστήμια, τεχνολογικές εταιρείες και κρατικά ερευνητικά ιδρύματα.

Δράση ως διευκολυντές για ενωσιακούς και άλλους κόμβους ψηφιακής καινοτομίας (DIH) και δίκτυα θερμοκοιτίδων και επιταχυντών

Τέλος, οι κατά τόπους χώροι συνεργασίας και τα εργαστήρια ψηφιακών τεχνολογιών που έχουν συσταθεί στις αγροτικές κοινότητες μπορούν να λειτουργούν ως τοπικές πύλες ή διευκολυντές που διασφαλίζουν την ύπαρξη αμφίδρομης ροής ανάμεσα στις τοπικές κοινότητες και περιφερειακές και εθνικές δομές όπως οι κόμβοι ψηφιακής καινοτομίας. Αυτό μπορεί να δώσει τη δυνατότητα στις αγροτικές κοινότητες να συμμετέχουν και να ωφελούνται από τις δραστηριότητες αυτών των φορέων ενώ ταυτόχρονα διασφαλίζουν ότι οι υπηρεσίες και οι τεχνολογίες τους είναι ευέλικτες και βασίζονται στη ζήτηση. Η αξιολόγηση των ψηφιακών λειτουργιών είναι απλά η αφετηρία για την ανάπτυξη ενός οδικού χάρτη για τον ψηφιακό μετασχηματισμό ενός χωριού ή ομάδας χωριών.

Ο ψηφιακός μετασχηματισμός των χωριών της υπαίθρου

Τα Έξυπνα Χωριά που ασχολούνται με τον ψηφιακό μετασχηματισμό ξεκινούν ένα ταξίδι που όχι μόνο απαιτεί να «προφθάσουν» τις πιο αστικοποιημένες περιοχές ως προς τους ψηφιακούς πόρους αλλά επίσης να σχεδιάσουν ψηφιακές λύσεις από τη σκοπιά της αγροτικής περιοχής και να διαμορφώσουν ψηφιακές λειτουργίες που το χωριό μπορεί να επιτελέσει ώστε να καταστεί ρεαλιστικός υπολογισμός παράγοντας σε ένα ευρύτερο ψηφιακό οικοσύστημα. Η διαδικασία μετασχηματισμού που περιγράφεται στο ακόλουθο διάγραμμα βασίζεται στα έργα ERUDITE και CARPE DIGEM του προγράμματος INTERREG, καθώς και στις διαδρομές Έξυπνων

Χωριών που ανέλαβαν μερικά από τα μακροβιότερα παραδείγματα Έξυπνων Χωριών όπως στη Lormes (Γαλλία), Murat- South Ostrobothnia (Φινλανδία), Donegal (Ιρλανδία).

Το ανωτέρω διάγραμμα φανερώνει ότι στα πρώιμα στάδια υπάρχει μεγαλύτερη ανάγκη υποστήριξης των υλικών φυσικών επενδύσεων ώστε να φθάσουν το διαδίκτυο και οι ψηφιακές υποδομές στις αγροτικές περιοχές, μαζί με ήπιες παρεμβάσεις για την ανάπτυξη ικανοτήτων σε ψηφιακές δεξιότητες ώστε να αξιοποιηθούν οι πραγματοποιούμενες επενδύσεις. Καθώς τα χωριά κινούνται προς πιο προηγμένα στάδια, οι παρεμβάσεις επικεντρώνονται ολοένα και περισσότερο στον συνδυασμό ήπιων και απαιτητικών δράσεων ώστε τα χωριά και οι παράγοντές τους να καταστούν ψηφιακοί δρώντες οργανισμοί σε ευρύτερα περιφερειακά και εθνικά οικοσυστήματα.

Έξυπνα Χωριά και κινητικότητα στην ύπαιθρο

Η ακόλουθη ενότητα εστιάζει στην κινητικότητα στην ύπαιθρο η οποία συνιστά βασική ελευθερία. Είναι η δυνατότητα πρόσβασης στην εργασία, την εκπαίδευση, σε υπηρεσίες, την κοινωνία και οτιδήποτε άλλο χαρακτηρίζει τη ζωή ενός προσώπου. Με άλλα λόγια, η κινητικότητα αποτελεί έναν από τους ζωτικής σημασίας παράγοντες υποστήριξης κάθε κοινότητας, ιδίως στις αγροτικές κοινότητες όπου πολλά βασικά πράγματα βρίσκονται σε κάποια απόσταση. Η παροχή πιο βιώσιμων μορφών κινητικότητας μπορεί επίσης να συμβάλλει σημαντικά στον μετριασμό της κλιματικής αλλαγής. Ωστόσο, οι υπεύθυνοι χάραξης πολιτικής έχουν δείξει πολύ λιγότερη προσοχή στην κινητικότητα στην ύπαιθρο σε σύγκριση με την αστική κινητικότητα και υπάρχει σοβαρή έλλειψη συμβατικών μέσων μεταφοράς και διαφόρων επιλογών κοινόχρηστης κινητικότητας που αναπτύσσονται σε πολλές αστικές περιοχές. Η πραγματικότητα για πολλές αγροτικές περιοχές είναι λίγα λεωφορεία, ακόμα λιγότεροι σιδηροδρομικοί σταθμοί και σχεδόν απόλυτη εξάρτηση από τα αυτοκίνητα. Αυτή η κατάσταση υποχρεώνει τους ανθρώπους να δαπανούν περισσότερο χρόνο στις μετακινήσεις και να χρησιμοποιούν ιδιωτικά μέσα μεταφοράς σε βάρος πιο βιώσιμων εναλλακτικών λύσεων.

Σκοπός των στρατηγικών των Έξυπνων Χωριών είναι να βοηθήσουν τις αγροτικές κοινότητες να δοκιμάσουν νέες λύσεις για μερικές από τις θεμελιώδεις προκλήσεις που αντιμετωπίζουν, καθώς και να διερευνήσουν τις νέες ευκαιρίες που δημιουργούνται από τεχνολογικές και άλλες μορφές καινοτομίας. Συνεπώς, η κινητικότητα αποτελεί ενδεχομένως ένα καίριο θέμα και θα βρεθεί στο επίκεντρο πολλών μελλοντικών στρατηγικών των Έξυπνων Χωριών.

Η πολιτική αγροτικής ανάπτυξης της Ε.Ε. για την υποστήριξη των έξυπνων τοπικών στρατηγικών για μια βιώσιμη κινητικότητα στην ύπαιθρο

Ένας από τους τρεις γενικούς στόχους των μελλοντικών Στρατηγικών Σχεδίων της ΚΑΠ είναι να «ενισχυθεί ο κοινωνικοοικονομικός ιστός των αγροτικών περιοχών». Περιγράφεται περαιτέρω στον Ειδικό Στόχο 8 για την «τόνωση των αγροτικών περιοχών» με «προώθηση της απασχόλησης, της οικονομικής ανάπτυξης, της κοινωνικής ένταξης και της τοπικής ανάπτυξης...». Η κινητικότητα στην ύπαιθρο μπορεί να θεωρηθεί οριζόντιος «πολλαπλασιαστής» που μπορεί να καταστήσει δυνατά ή να βελτιώσει τα αποτελέσματα και να ενισχύσει την αξία άλλων επενδύσεων. Σε πολλές περιπτώσεις, θα είναι ένα στοιχείο που θα προσθέσει αξία σε άλλα οικονομικά, κοινωνικά, τουριστικά ή περιβαλλοντικά έργα.

Επομένως, εάν η πρωτοβουλία κινητικότητας στην ύπαιθρο βελτιώσει τη συνδεσιμότητα ενός χωριού ή μιας αγροτικής περιοχής, ή αυξήσει τον αριθμό των ατόμων που μπορούν να έχουν πρόσβαση σε κάποια επιχείρηση/ δραστηριότητα, μπορεί να αξίζει να λάβει υποστήριξη από την πολιτική Αγροτικής Ανάπτυξης.

Ωστόσο, η κλασική άποψη είναι ότι «στις αγροτικές περιοχές, όλοι έχουν αυτοκίνητο». Φυσικά, αυτό δεν ισχύει. Πολλοί άνθρωποι δεν μπορούν να οδηγήσουν λόγω ηλικίας, κατάστασης ή οικονομικών δυνατοτήτων. Όταν χρησιμοποιείται το αυτοκίνητο του νοικοκυριού, τα άλλα μέλη του νοικοκυριού δεν έχουν πρόσβαση σε αυτό. Νοικοκυριά και άτομα με χαμηλό/ανύπαρκτο εισόδημα ενδέχεται να μην έχουν αυτοκίνητο. Ελλείψει καλών δημόσιων μεταφορών ή κοινόχρηστων υπηρεσιών κινητικότητας, πολλοί άνθρωποι δεν μπορούν να μετακινηθούν. Αυτό το

σοβαρό κενό περιορίζει τη συμμετοχή τους στην κοινωνία, τις δυνατότητες βιοπορισμού τους και τη συμβολή τους στην οικονομία. Δεύτερον, όλες οι κοινότητες, οι επιχειρήσεις και τα σημεία δραστηριότητας χρειάζονται ένα εύλογο επίπεδο συνδεσιμότητας για να προσελκύσουν ντόπιους πελάτες και επισκέπτες. Αυτό έχει ιδιαίτερη σημασία για τις επιχειρήσεις που επιθυμούν να προσελκύσουν επισκέπτες/ τουρίστες από αστικές περιοχές. Οι αγροτικές επιχειρήσεις και τα συναφή εγχειρήματα χρειάζονται μια οικονομικά προσιτή υπηρεσία κινητικότητας για τους εργαζομένους τους, οι οποίοι συνήθως είναι χαμηλόμισθοι και μπορεί να είναι εποχικοί.

Συνεπώς, η κινητικότητα θα πρέπει να ληφθεί υπ' όψιν στην ανάλυση SWOT και στην ιεράρχηση των αναγκών για τον Ειδικό Στόχο 8 της ΚΑΠ για «τόνωση των αγροτικών περιοχών». Για τον σκοπό αυτό, ορισμένα κράτη μέλη μπορούν να αξιοποιήσουν αρκετά λεπτομερή στατιστικά στοιχεία που προσδιορίζουν τα «άγονα» και τα «γόνιμα σημεία» όσον αφορά την προσβασιμότητα σε πληθυσμιακά κέντρα και ορισμένες βασικές υπηρεσίες. Ωστόσο, συνήθως υπάρχουν τεράστιες διαφορές στις ανάγκες και τις παροχές μεταξύ διαφορετικών ειδών περιοχών, καθιστώντας αναγκαία τη συλλογή των απόψεων των τοπικών ενδιαφερόμενων μερών σε πρώιμο στάδιο του προγραμματισμού και τη διασφάλιση ότι οι απόψεις αυτές αποτυπώνονται στην ιεράρχηση των αναγκών.

Χαρτογράφηση του τοπίου πολιτικής για την κινητικότητα στην ύπαιθρο

Όπως συμβαίνει με άλλους βασικούς τομείς για τα Έξυπνα Χωριά, όπως η ενέργεια και η ψηφιοποίηση, η κινητικότητα είναι ένα πολύπλοκο πεδίο που υπόκειται σε αρκετούς κανονισμούς. Οι αρμοδιότητες τείνουν να κατανέμονται σε εθνικούς, περιφερειακούς και τοπικούς παράγοντες του δημόσιου και του ιδιωτικού τομέα με διαφορετικούς τρόπους στην Ευρώπη. Σε αυτό το πλαίσιο, οι αρχές που είναι υπεύθυνες για την αγροτική ανάπτυξη και οι τοπικοί παράγοντες συχνά δυσκολεύονται να εκτιμήσουν πού η παρέμβασή τους και η προστιθέμενη αξία έχουν τις περισσότερες πιθανότητες επιτυχίας.

Βήματα για την ανάπτυξη πρωτοβουλιών Έξυπνων Χωριών σε σχέση με την κινητικότητα

Πώς μπορούν να κινητοποιηθούν οι τοπικοί παράγοντες;

Παρατηρούμε δύο κύρια είδη πρωτοβουλιών για την κινητικότητα: «Από άνω προς τα κάτω/top-down», στην οποία προχωρά αρχικά κάποιο επίπεδο της κυβέρνησης ή ένας δημόσιος φορέας (που θα μπορούσε να συμβεί κατόπιν αίτησης της κοινότητας). Η Πρωτοβουλία Αγροτικών Μεταφορών (Local Link) στην Ιρλανδία αποτελεί καλό παράδειγμα «Από κάτω προς τα άνω/bottom-up», όπου η ίδια η κοινότητα αναλαμβάνει την πρωτοβουλία, ίσως ακολουθώντας μια μεθοδολογία που έχει κοινοποιηθεί. Αυτά είναι τα είδη πρωτοβουλίας που ενδέχεται να υποστηριχθούν από τις στρατηγικές των Έξυπνων Χωριών.

Ωστόσο, έχει σημασία οι προσδοκίες για όσα μπορούν να επιτευχθούν σε τοπικό επίπεδο να παραμένουν ρεαλιστικές. Το Bürgerbus στη Γερμανία, το Go-Mobil στην Αυστρία, το Badenoch & Strathspey στη Σκωτία και διάφορα συστήματα συνεπιβατισμού είναι καλά παραδείγματα.

Οι τοπικοί φορείς θα χρειαστεί οπωσδήποτε να θεσπίσουν κάποιο είδος εταιρικής σχέσης στο πλαίσιο της οποίας μπορούν να αναπτύξουν, εφαρμόσουν και υποστηρίξουν ένα σύστημα. Η εταιρική σχέση θα χρειαστεί να προσλάβει πιο επίσημη μορφή, εάν οι φορείς υποβάλουν αίτηση για χρηματοδότηση, εάν αναλάβουν αστική ευθύνη ή πρέπει να προσδιοριστούν ως κάτοχοι άδειας/ φορείς εκμετάλλευσης υπηρεσιών κινητικότητας. Οι τοπικοί παράγοντες διαδραματίζουν βασικό ρόλο στη διακυβέρνηση συστημάτων, ακόμα και σε πρωτοβουλίες «από άνω προς τα κάτω».

Πώς να εκτιμηθούν οι ανάγκες τοπικής κινητικότητας;

Πολλές μεθοδολογίες για την εκτίμηση των τοπικών αναγκών κινητικότητας έχουν αναπτυχθεί και δοκιμαστεί σε ευρωπαϊκά επιχορηγούμενα έργα όπως τα SAMPO, SAMPLUS, SUNRISE, FLIPPER, MINDSETS. Σχετικό υλικό είναι πλέον διαθέσιμο στον ιστότοπο του έργου

SMARTA. Ενδέχεται να υπάρχουν επίσης εθνικοί/ τοπικοί πόροι με πολύτιμα στοιχεία αναφοράς. Ανεξάρτητα από τα χρησιμοποιούμενα εργαλεία, η θεμελιώδης προσέγγιση έγκειται στη συζήτηση με τους ανθρώπους. Ωστόσο, αυτό πρέπει να γίνει με δομημένο τρόπο προκειμένου τα αποτελέσματα να είναι αξιόπιστα. Τα βασικά εργαλεία είναι ομάδες εστίασης, έρευνες, συνεντεύξεις και ημερολόγια μετακινήσεων.

Για τα χωριά και τις αγροτικές περιοχές, είναι επίσης σημαντική η επικοινωνία με τοπικές επιχειρήσεις, σημεία δραστηριότητας, κλινικές κ.λπ., καθώς και αυτά έχουν μια πρωταρχική ανάγκη, να μπορούν να τα προσεγγίσουν οι άνθρωποι. Συχνά θα έχουν πολύ καλή εικόνα των αναγκών και των συνηθειών των ανθρώπων που τα επισκέπτονται. Η ανάλυση των αναγκών των χρηστών από άλλα έργα μπορεί να προσφέρει έναν καλό κατάλογο ελέγχου. Συνιστάται πάντοτε η διαβούλευση με την κοινότητα για τα αρχικά πορίσματα, για να διαπιστωθεί αν απουσιάζει κάτι. Αυτές οι μεθοδολογίες είναι πολύ αποτελεσματικές στον προσδιορισμό αναγκών και ελαφρώς λιγότερο αποτελεσματικές σε θέματα ποσοτικοποίησης της ζήτησης.

Πώς να προσδιοριστούν τα στοιχεία που λειτουργούν καλύτερα σε συγκεκριμένα πλαίσια;

Πρώτα απ' όλα, χαρτογραφήστε το πλαίσιο: ποιες υπηρεσίες κινητικότητας είναι ήδη διαθέσιμες; Υπάρχουν τοπικοί πόροι που μπορούν να χρησιμοποιηθούν; Η τοπική αυτοδιοίκηση και άλλες υπηρεσίες ενδιαφέρονται και προτίθενται να παράσχουν στήριξη; Με αυτόν τον τρόπο, θα προσδιοριστούν τα βασικά κενά και τα δομικά στοιχεία κάθε λύσης. Εξετάστε τις καλές πρακτικές σε άλλες περιοχές. Υπάρχουν διάφορες καλές λύσεις που μπορούν να εμπνεύσουν όσα θα μπορούσαν να γίνουν σε τοπικό επίπεδο στις αγροτικές κοινότητες.

Οι ιστότοποι των έργων SMARTA, Euromontana, LAST-MILE, MAMBA, HiReach, RuMobil περιγράφουν περίπου 200 μελέτες περιπτώσεων υπηρεσιών κινητικότητας στην ύπαιθρο. Περιλαμβάνουν πληροφορίες για το πώς εφαρμόστηκαν, τι αποδείχθηκε αποτελεσματικό και σε ποιο πλαίσιο καθώς και στοιχεία επικοινωνίας. Ελέγξτε προσεκτικά αυτά τα έργα και καταρτίστε μια μακρά λίστα δυνητικών επιλογών προς εξέταση με βάση τις προσδιορισμένες ανάγκες. Ενδεχομένως θα είναι καλύτερο να εξετάσετε μια δέσμη μέτρων και όχι μια μοναδική «μαγική συνταγή». Αναπτύξτε μια σειρά από ιδέες ή δέσμες μέτρων και ύστερα ελέγξτε πώς θα μπορούσε να τις εφαρμόσει η δική σας κοινότητα. Επιλέξτε μεταξύ των πιθανών επιλογών και διαβουλευτείτε με τους ενδιαφερόμενους φορείς. Εάν το επιτρέπουν οι πόροι, πραγματοποιήστε μια μελέτη σκοπιμότητας

Τρόποι ιεράρχησης ανταγωνιστικών αναγκών

Αυτή την απόφαση πρέπει να τη λάβει η κοινότητα. Υπάρχουν τρεις βασικές προσεγγίσεις:

- ✓ Κοινωνική: Ιεραρχήστε πρώτα τα άτομα που έχουν τη μεγαλύτερη ανάγκη, για παράδειγμα όσους βιώνουν κοινωνικό αποκλεισμό.
- ✓ Λειτουργική: Επικεντρωθείτε στην υπηρεσία κινητικότητας, τη σύνδεση με το τοπικό δημόσιο δίκτυο/ τους κόμβους μεταφορών, τον αριθμό δραστηριοτήτων που μπορούν να εξυπηρετηθούν ή
- ✓ Πρακτική: Επικεντρωθείτε σε όσα μπορούν να πραγματοποιηθούν αμέσως, υλοποιήστε κάποιες δράσεις άμεσου οφέλους (quick wins) και αναπτύξτε τα περαιτέρω καθώς προκύπτουν ευκαιρίες. Εάν ο κύριος στόχος είναι να βελτιώσετε τη συνδεσιμότητα της ίδιας της κοινότητας, τότε ο συνδυασμός της Λειτουργικής και Πρακτικής προσέγγισης ενδέχεται να είναι ο πιο αποτελεσματικός.

Η εδραίωση νέων τοπικών υπηρεσιών κινητικότητας εξαρτάται απαρέγκλιτα από τις πηγές χρηματοδότησης που μπορούν να αξιοποιηθούν. Σε κάθε περίπτωση, αυτή η εξάρτηση μπορεί να προκαθορίσει τους σκοπούς ή τους στόχους για τους οποίους χρησιμοποιείται η χρηματοδότηση. Στο πλαίσιο των Έξυπνων Χωριών, είναι πιθανό να τηρείται μια ολιστική προσέγγιση στις ανάγκες. Οι προτεραιότητες για την κινητικότητα θα εντάσσονται στο ευρύτερο σχέδιο. Ανεξάρτητα από την προσέγγιση που θα υιοθετηθεί, καθοριστικό ρόλο έχει η διαβούλευση, η επίτευξη συναίνεσης, η αποδοχή της πρότασης και να ζητηθεί από όσους δεν

εξυπηρετούνται αμέσως να είναι υπομονετικοί. Ένας οδικός χάρτης θα είναι χρήσιμος, τόσο για τον προγραμματισμό όσο και για την αποδοχή. Οι στρατηγικές των Έξυπνων Χωριών μπορούν να στηρίξουν τον σχεδιασμό και την υλοποίηση του οδικού χάρτη.

Παραδείγματα εφαρμογής, κλιμάκωσης και αξιολόγησης

Παρά τις προκλήσεις που θέτει η κινητικότητα στην ύπαιθρο, υπάρχουν λύσεις! Από τις εμπειρίες που συγκεντρώθηκαν από ευρωπαϊκές πρωτοβουλίες όπως τα έργα SMARTA, MAMBA, LAST-MILE, Euromontana και RuMobil, φαίνεται ότι οι πρωτοβουλίες «από άνω προς τα κάτω» (υπό τον συντονισμό εθνικών/ περιφερειακών υπηρεσιών αγροτικών δήμων) και οι πρωτοβουλίες «από κάτω προς τα άνω» (που αναπτύχθηκαν σε επίπεδο τοπικών κοινοτήτων) έχουν αναπτυχθεί με επιτυχία.

Περιλαμβάνονται υπηρεσίες συνεπιβατισμού βασισμένες σε ομάδες, υπηρεσίες μεταφοράς που ανταποκρίνονται στη ζήτηση, υπηρεσίες μεταφοράς που οργανώνονται από μια ενιαία μονάδα συντονισμού που συνενώνει διαφορετικούς δήμους και υπηρεσίες μεταφοράς με βάση την κοινότητα. Ορισμένα από τα ακόλουθα παραδείγματα αποτελούν ελπιδοφόρες πρωτοβουλίες για την κινητικότητα στην ύπαιθρο. Σκοπός τους είναι να εμπνεύσουν οποιονδήποτε θα ήθελε να μάθει περισσότερα για τις λύσεις κινητικότητας και να βελτιώσει την εμπειρία της κινητικότητας στα χωριά και τις αγροτικές κοινότητες. Γι' άλλη μια φορά, οι στρατηγικές των Έξυπνων Χωριών μπορούν να χρησιμοποιηθούν για να επιτευχθεί καλύτερος συντονισμός ανάμεσα στις πρωτοβουλίες από άνω προς τα κάτω και από κάτω προς τα άνω.

Έξυπνα χωριά και Κοινότητες Ανανεώσιμης Ενέργειας

Η πρόσβαση στην ενέργεια αποτελεί βασικό δικαίωμα. Οι άνθρωποι εξαρτώνται από την ενέργεια για θέρμανση, φωτισμό, μεταφορές και οικονομικές δραστηριότητες. Δεδομένου ότι ο αέρας, ο ήλιος και το νερό είναι κοινά αγαθά, η δίκαιη πρόσβαση στα οφέλη της παραγωγής ενέργειας από ανανεώσιμες πηγές θα πρέπει να διασφαλιστεί για όλους τους πολίτες, ιδίως στις αγροτικές περιοχές όπου αθροούνται πολλοί από αυτούς τους πόρους και μπορούν να δημιουργήσουν άκρως απαραίτητα τοπικά οικονομικά και κοινωνικά οφέλη.

Δεν είναι ακόμα ευρέως γνωστό ότι οι αγροτικές κοινότητες σε όλη την Ευρώπη έχουν συνασπιστεί για να αναπτύξουν έργα ανανεώσιμων πηγών ενέργειας και δίκτυα διανομής από τις απαρχές της ηλεκτροδότησης της Ευρώπης. Ωστόσο, τώρα το κίνημα αναπτύσσεται γρήγορα σε όλη την Ευρώπη: πολίτες, αγρότες και άλλες μικρές επιχειρήσεις διαμορφώνουν τα δικά τους έργα ανανεώσιμων πηγών ενέργειας, συστήματα αποθήκευσης, δίκτυα θέρμανσης και ψύξης συνοικιών και αναλαμβάνουν τα ηνία στη μόνωση κατοικιών και κτιρίων. Η παραγωγή ενέργειας στις κοινότητες της Ευρώπης διαθέτει ακόμα τεράστιες δυνατότητες ανάπτυξης. Επί του παρόντος, εκτιμάται ότι στην Ευρώπη είναι ενεργοί περισσότεροι από τρισεπίμισι χιλιάδες συνεταιρισμοί ανανεώσιμων πηγών ενέργειας. Σύμφωνα με μια πρόσφατη μελέτη, το ήμισυ των πολιτών της ΕΕ, συμπεριλαμβανομένων τοπικών κοινοτήτων, γεωργών, σχολείων και νοσοκομείων, θα μπορούσε να παράγει τη δική του ηλεκτρική ενέργεια από ανανεώσιμες πηγές έως το 2050, καλύπτοντας το 45% της συνολικής ζήτησης για ηλεκτρική ενέργεια έως τότε.

Έως τώρα, οι κοινότητες που επιθυμούσαν να προχωρήσουν στην παραγωγή ενέργειας από ανανεώσιμες πηγές έβρισκαν ελάχιστη ειδική υποστήριξη στην Ενωσιακή ή την εθνική νομοθεσία και πολιτική που θα μπορούσε να τις βοηθήσει. Με τη νέα δέσμη μέτρων «Καθαρή ενέργεια για όλους τους Ευρωπαίους» και ειδικότερα την αναδιατυπωμένη οδηγία για τις ανανεώσιμες πηγές ενέργειας (RED II), το νομικό πλαίσιο της ΕΕ για την ενέργεια πλέον αναγνωρίζει και υποστηρίζει τις ενεργειακές κοινότητες από ανανεώσιμες πηγές ως ουσιώδες στοιχείο της ενεργειακής μετάβασης. Πολίτες και κοινότητες σε όλη την Ευρώπη έχουν πλέον στη διάθεσή τους ορισμένα εχέγγυα για να διασφαλίσουν ότι είναι σε θέση να επενδύσουν σε ανανεώσιμες πηγές και να ωφεληθούν άμεσα από την ενεργειακή μετάβαση. Καθώς αρχίζουν να τίθενται σε εφαρμογή εθνικά ευνοϊκά πλαίσια για τις κοινότητες ανανεώσιμης ενέργειας, υπάρχουν ορισμένες ευκαιρίες τις οποίες θα πρέπει να γνωρίζουν οι πολίτες και οι πολιτικοί των αγροτικών κοινοτήτων.

Σκοπός των στρατηγικών των Έξυπνων Χωριών είναι να στηρίξουν τις αγροτικές κοινότητες στον έλεγχο νέων λύσεων για μερικές από τις θεμελιώδεις προκλήσεις που αντιμετωπίζουν, καθώς και στη διερεύνηση των νέων ευκαιριών που ανακύπτουν από τεχνολογικές και άλλες μορφές καινοτομίας. Συνεπώς, η ενέργεια από ανανεώσιμες πηγές αποτελεί, αναμφίβολα, ένα καίριο θέμα και θα βρεθεί στο επίκεντρο μελλοντικών στρατηγικών των Έξυπνων Χωριών.

Η παρούσα θεματική ενημέρωση απευθύνεται αρχικά στις Διαχειριστικές Αρχές και άλλους θεσμικούς παράγοντες που συμμετέχουν στην εκπόνηση των μελλοντικών Στρατηγικών Σχεδίων της ΚΑΠ και των προγραμμάτων της πολιτικής συνοχής. Στόχος εδώ είναι να επισημανθούν οι παράγοντες και οι συνθήκες που θα πρέπει να λάβουν υπ' όψιν κατά το σχεδιασμό των μελλοντικών πολιτικών τους για να διασφαλίσουν ότι οι στρατηγικές των Έξυπνων Χωριών επιτρέπουν στις αγροτικές κοινότητες να σχεδιάσουν και να εφαρμόσουν επιτυχημένα ενεργειακά έργα σε τοπικό επίπεδο. Ιδιαίτερη προσοχή θα πρέπει να δοθεί στα προγράμματα που καλύπτουν νησιά, βουνά και αραιοκατοικημένες περιοχές όπου υπάρχουν αέρας, ήλιος, νερό, γεωθερμία και άλλοι πολύτιμοι πόροι για την παραγωγή ενέργειας από ανανεώσιμες πηγές.

Η πολιτική αγροτικής ανάπτυξης της Ε.Ε. για την υποστήριξη έξυπνων τοπικών στρατηγικών για ενεργειακά βιώσιμες αγροτικές Κοινότητες

Ένας από τους τρεις γενικούς στόχους των μελλοντικών Στρατηγικών Σχεδίων της ΚΑΠ είναι να «ενισχυθεί ο κοινωνικοοικονομικός ιστός των αγροτικών περιοχών». Ο στόχος αυτός περιγράφεται περαιτέρω στον Ειδικό Στόχο 8 για την «τόνωση των αγροτικών περιοχών» με «προώθηση της απασχόλησης, της οικονομικής ανάπτυξης, της κοινωνικής ένταξης και της τοπικής ανάπτυξης στις αγροτικές περιοχές, περιλαμβανομένης της βιοοικονομίας και της βιώσιμης δασοκομίας».

Η κοινοτική ενέργεια μπορεί να θεωρηθεί οριζόντιος «πολλαπλασιαστής» που μπορεί να καταστήσει δυνατά ή να βελτιώσει τα αποτελέσματα και να δημιουργήσει οικονομικά και κοινωνικά οφέλη που παραμένουν στην περιοχή. Σε πολλές περιπτώσεις, θα είναι ένα στοιχείο που θα προσθέσει αξία σε άλλα οικονομικά, κοινωνικά, εκπαιδευτικά, τουριστικά ή περιβαλλοντικά έργα. Επομένως, εάν σε μια αγροτική περιοχή μια πρωτοβουλία κοινοτικής ενέργειας αυξάνει την οικονομική ανθεκτικότητα και καταλήγει σε κοινωνική καινοτομία ή αυξάνει τον αριθμό των ατόμων που μπορούν να αποκτήσουν πρόσβαση ή να ωφεληθούν από μια δραστηριότητα ανανεώσιμης ενέργειας/ ενεργειακής απόδοσης, ενδεχομένως να αξίζει να λάβει υποστήριξη από το ΠΑΑ.

Οι αγροτικές κοινότητες, συμπεριλαμβανομένων μικρών νησιωτικών ή ορεινών περιοχών της Ευρώπης, έχουν εύρωστο δυναμικό παραγωγής ενέργειας από ανανεώσιμες πηγές και, συνεπώς, έχουν τη δυνατότητα να δημιουργήσουν ευκαιρίες προκειμένου οι τοπικές κοινότητες να δημιουργήσουν νέες θέσεις εργασίας και εισόδημα καθώς επίσης να επιτύχουν τους στόχους της ΕΕ. Μελέτες στη Γερμανία και πιο πρόσφατα στη Γαλλία έχουν δείξει ότι η απόδοση για την τοπική οικονομία είναι 3-7 φορές υψηλότερη όταν τα έργα παραγωγής ενέργειας από ανανεώσιμες πηγές ανήκουν στην κοινότητα.

Η ιδιοκτησία από την κοινότητα ευνοεί την αποδοχή της ενεργειακής μετάβασης σε μια οικονομία και κοινωνία χωρίς άνθρακα. Στην αναδιατυπωμένη οδηγία για την ανανεώσιμη ενέργεια, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, το Κοινοβούλιο και το Συμβούλιο αναγνωρίζουν αυτό το γεγονός και τα κράτη μέλη είναι υποχρεωμένα να παράσχουν ένα ευνοϊκό πλαίσιο που θα προάγει και θα διευκολύνει την ανάπτυξη των ΚΑΕ. Συνεπώς, η ενέργεια που παράγεται από την κοινότητα θα πρέπει να συνεκτιμηθεί στην ανάλυση SWOT και την ιεράρχηση των αναγκών για τα μελλοντικά Στρατηγικά Σχέδια της ΚΑΠ και ειδικότερα για τον ειδικό στόχο της τόνωσης των αγροτικών περιοχών. Εάν η παραγόμενη από την κοινότητα ενέργεια αναγνωριστεί ως σημαντική ανάγκη στην ανάλυση SWOT, σύμφωνα με την Ευρωπαϊκή Επιτροπή, τα Στρατηγικά Σχέδια της ΚΑΠ προσφέρουν ένα ευρύ σύνολο παρεμβάσεων όπως: i) Συνεργασία – συμπεριλαμβανομένου του LEADER, ii) γνώσεις και ενημέρωση, iii) Νέοι γεωργοί και αγροτικές επιχειρήσεις, iv) Επενδύσεις που μπορούν να σχεδιαστούν από τα κράτη μέλη για να ωθήσουν τις αγροτικές κοινότητες να στηρίξουν τις κοινότητες ανανεώσιμης ενέργειας μέσω των Έξυπνων Χωριών. Ενώ οι κοινότητες δεν μπορούν να

επιλύσουν μόνες τους τα υποκείμενα προβλήματα της ενέργειας των αγροτικών κοινοτήτων, μπορούν να διαδραματίσουν δύο σημαντικούς ρόλους:

- Πρώτον, μέσω της προσέγγισης των Έξυπνων Χωριών, του προγράμματος LEADER και άλλων μορφών συνεργασίας, η στήριξη μπορεί να συσπειρώσει τοπικούς και εθνικούς φορείς για να αναπτύξουν ένα κοινοτικό όραμα και ένα επιχειρηματικό πλαίσιο για την παραγωγή ενέργειας από την κοινότητα.

- Δεύτερον, μπορούν να χρησιμοποιηθούν για να δοκιμαστούν νέες ή εναλλακτικές λύσεις και να γίνουν επενδύσεις σε μικρής κλίμακας αλλά ζωτικής σημασίας συνδέσεις τελευταίων τμημάτων που μπορούν να δημιουργήσουν τις προϋποθέσεις για την αξιοποίηση περαιτέρω δημόσιων και ιδιωτικών κονδυλίων. Ωστόσο, για να είναι αποτελεσματικές, αυτές οι αρχικές επενδύσεις πρέπει να εναρμονιστούν και να συνδεθούν με άλλους πιο ουσιώδεις τρόπους στήριξης των έργων παραγωγής ενέργειας από ανανεώσιμες πηγές και ενεργειακής απόδοσης που προβλέπονται από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή και την εθνική νομοθεσία.

Δύο ερωτήματα πρέπει να λάβουν απάντηση όσον αφορά το πώς μπορεί να χρησιμοποιηθεί η ΚΑΠ για την υποστήριξη των στρατηγικών των Έξυπνων Χωριών για κοινότητες βιώσιμης ανανεώσιμης ενέργειας στις αγροτικές περιοχές:

- Πρώτον, πώς μπορούν οι παρεμβάσεις της ΚΑΠ να συνδυαστούν και να διατυπωθούν καλύτερα για να ανταποκριθούν στις ανάγκες για ανανεώσιμη ενέργεια από την κοινότητα στις αγροτικές περιοχές που θα προσδιοριστούν μέσω της ανάλυσης SWOT;

- Δεύτερον, πού και πώς μπορούν καλύτερα αυτές οι παρεμβάσεις της ΚΑΠ να προσθέσουν αξία σε άλλες Ενωσιακές και εθνικές πολιτικές;

Πρόσβαση σε ευρωπαϊκές και εθνικές πολιτικές για ανανεώσιμη ενέργεια σε αγροτικές περιοχές με την ΤΑΠΤοΚ

Το φάσμα των πολιτικών της ΕΕ που μπορούν ενδεχομένως να χρησιμοποιηθούν για τη στήριξη «έξυπνων» τοπικών προσεγγίσεων της ανανεώσιμης ενέργειας στις αγροτικές περιοχές είναι πολύ μεγάλο. Είναι αδύνατο να περιγραφούν όλα τα συστήματα σε αυτό το σύντομο φυλλάδιο, αλλά στον ιστότοπο του "[Συμφώνου των Δημάρχων για το Κλίμα και την Ενέργεια](#)" παρέχεται μια καλή επισκόπηση της διαθέσιμης χρηματοδότησης. Στον ιστότοπο προσδιορίζονται και περιγράφονται περισσότερες από 20 πηγές στήριξης, στις οποίες περιλαμβάνονται όλα τα Ευρωπαϊκά Διαρθρωτικά και Επενδυτικά Ταμεία, άλλα ευρωπαϊκά συστήματα χρηματοδότησης, πηγές υποστήριξης στην ανάπτυξη έργου, χρηματοπιστωτικά ιδρύματα και μέσα καθώς και εναλλακτικά συστήματα χρηματοδότησης. Πολλές από αυτές τις πηγές στήριξης έχουν επίσης σημασία για τα χωριά και τις περιοχές της υπαίθρου.

Εκτός από τα Ευρωπαϊκά Διαρθρωτικά και Επενδυτικά Ταμεία, είναι διαθέσιμο το Ευρωπαϊκό Ταμείο Περιφερειακής Ανάπτυξης (ΕΤΠΑ) για την παροχή στήριξης των επενδύσεων στις τοπικές προσεγγίσεις για τις ανανεώσιμες πηγές ενέργειας στις αγροτικές περιοχές. Αυτό μπορεί να ισχύει ιδιαίτερα στο πλαίσιο της Τοπικής Ανάπτυξης με Πρωτοβουλία των Τοπικών Κοινοτήτων όπου ένα παρόμοιο εργαλείο υλοποίησης του ΕΤΠΑ έχει επιλεγεί από τη διαχειριστική αρχή.

Ένα αξιοσημείωτο και σχετικά πρόσφατο πρόγραμμα της ΕΕ είναι το ELENA, μια κοινή πρωτοβουλία της Ευρωπαϊκής Τράπεζας Επενδύσεων (ΕΤΕπ)(8) και της Ευρωπαϊκής Επιτροπής που χρηματοδοτείται από το πρόγραμμα «Ορίζοντας 2020». Το πρόγραμμα ELENA παρέχει επιχορηγήσεις για την τεχνική υποστήριξη, δίνοντας βάρος στην εφαρμογή προγραμμάτων ενεργειακής απόδοσης και κατανομής ανανεώσιμης ενέργειας αξίας άνω των 30 εκατομμυρίων ευρώ. Τα κράτη μέλη μπορούν να εξετάσουν το ενδεχόμενο να ομαδοποιήσουν αρκετά έργα ενεργειακών κοινοτήτων ώστε να επιτύχουν το όριο.

Για τα έργα ενεργειακών κοινοτήτων στα νησιά, υπάρχουν επίσης οι πολλές ευκαιρίες στήριξης που προσφέρει η πρωτοβουλία «Καθαρή ενέργεια για τα νησιά της ΕΕ» με χωριστή Γραμματεία, καθώς και το έργο NESOI (New Energy Solutions Optimised for Islands). Αυτές οι πρωτοβουλίες παρέχουν κατάρτιση, τεχνική υποστήριξη, ευκαιρίες συνεργασίας και εύρωστη χρηματοδότηση με σκοπό τη μετατροπή των σχεδίων δράσης βιώσιμης ενέργειας νησιών σε εγκαταστάσεις

ανανεώσιμων πηγών ενέργειας, την ανέγερση και τη μετασκευή ενεργειακών υποδομών, τη μείωση των λογαριασμών ενέργειας, τη δημιουργία τοπικών θέσεων εργασίας και άλλα πολλά. Έχοντας ως οδηγό το ευρωπαϊκό τοπίο πολιτικής, πολλά κράτη μέλη αναπτύσσουν τα δικά τους ευνοϊκά πλαίσια στήριξης. Δύο σχετικά παραδείγματα έρχονται από τη Σκωτία και την Ιρλανδία. Επίσης, η Ιρλανδία πρόσφατα δημιούργησε ένα σύστημα για την παροχή οικονομικής στήριξης για τα πρώιμα στάδια ανάπτυξης έργων με πρωτοβουλία της κοινότητας, καθόρισε μια χωριστή κατηγορία «κοινότητα» στο σύστημα δημοπρατήσεων της Ιρλανδίας (έως 10%), κατέστησε υποχρεωτική την επένδυση των κοινοτήτων σε όλα τα έργα που επιζητούν κρατική ενίσχυση και παρείχε τεχνική υποστήριξη (π.χ. χρηματοοικονομικές, νομικές, τεχνικές συμβουλές - από τον δημόσιο και τον ιδιωτικό τομέα). Τα κράτη μέλη πρέπει να διασφαλίσουν ότι οι κοινότητες ανανεώσιμης ενέργειας δεν αποκλείονται από μελλοντικά συστήματα στήριξης παρέχοντας πληροφορίες, τεχνική και χρηματοδοτική στήριξη, μειώνοντας τις διοικητικές απαιτήσεις και εντάσσοντας κριτήρια δημοπράτησης βασισμένα στις κοινότητες.

Στρατηγικές υποστήριξης Έξυπνων Χωριών

Τα Έξυπνα Χωριά μπορούν να κατανοηθούν απλά ως αγροτικές κοινότητες που αρνούνται να περιμένουν την αλλαγή να συμβεί σε αυτές. Οι κοινότητες αυτές αποτελούνται από ανθρώπους της υπαίθρου που αναλαμβάνουν την πρωτοβουλία να κινητοποιηθούν και να διερευνήσουν πρακτικές λύσεις στις καθημερινές προκλήσεις που αντιμετωπίζουν, καθώς και να εκμεταλλευτούν νέες ευκαιρίες για τη βελτίωση της ποιότητας ζωής και του βιοτικού τους επιπέδου. Τα Έξυπνα Χωριά είναι "αγροτικές περιοχές και κοινότητες που βασίζονται στα υφιστάμενα δυνατά σημεία και πλεονεκτήματά τους, καθώς και στην ανάπτυξη νέων ευκαιριών", όπου "παραδοσιακά και νέα δίκτυα και υπηρεσίες ενισχύονται με τη βοήθεια ψηφιακών, τηλεπικοινωνιακών τεχνολογιών, καινοτομιών και καλύτερης χρήσης της γνώσης".

Υπήρξε σημαντική συζήτηση σχετικά με την έννοια των Έξυπνων Χωριών με πολλούς να ζητούν έναν πιο ακριβή ορισμό. Ωστόσο, το πιλοτικό πρόγραμμα για τα "Έξυπνα οικοκοινωνικά χωριά" που προωθείται από το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και διαχειρίζεται η Ευρωπαϊκή Επιτροπή κατέληξε στο συμπέρασμα ότι οποιοσδήποτε ορισμός θα πρέπει να είναι περιεκτικός και ευρύς, επειδή οι προκλήσεις και οι ανάγκες των αγροτικών περιοχών είναι πολύ διαφορετικές.

Στην πιο λεπτομερή επεξήγηση του ορισμού, το πιλοτικό πρόγραμμα καθιστά επίσης σαφές ότι "η χρήση ψηφιακών τεχνολογιών δεν αποτελεί προϋπόθεση για να καταστεί ένα έξυπνο χωριό". Η γενική συναίνεση, επομένως, είναι ότι τα Έξυπνα Χωριά είναι μάλλον σαν την καινοτομία, "μια καλή ιδέα που λειτουργεί σε διάφορα πλαίσια" και "δεν μπορεί να οριστεί πολύ αυστηρά εκ των προτέρων". Για την αντιμετώπιση των ταχέως εξελισσόμενων γεγονότων και της τεράστιας ποικιλομορφίας σε ολόκληρη την αγροτική Ευρώπη, υποστηρίζεται ότι η έννοια δεν μπορεί να οριστεί στενά εκ των προτέρων και πρέπει να παραμείνει ανοικτή, περιεκτική και ευέλικτη.

Σύμφωνα με τη δράση της ΕΕ, τα "έξυπνα χωριά" είναι "αγροτικές περιοχές και κοινότητες που βασίζονται στα υφιστάμενα δυνατά σημεία και πλεονεκτήματά τους, καθώς και στην ανάπτυξη νέων ευκαιριών", όπου "τα παραδοσιακά και νέα δίκτυα και υπηρεσίες ενισχύονται μέσω ψηφιακών, τηλεπικοινωνιακών τεχνολογιών, καινοτομιών και καλύτερης χρήσης της γνώσης".

Υπήρξε σημαντική συζήτηση σχετικά με την έννοια των Έξυπνων Χωριών με πολλούς να ζητούν έναν πιο ακριβή ορισμό. Ωστόσο, το πιλοτικό πρόγραμμα για τα "Έξυπνα οικοκοινωνικά χωριά" που προωθείται από το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και διαχειρίζεται η Ευρωπαϊκή Επιτροπή κατέληξε στο συμπέρασμα ότι οποιοσδήποτε ορισμός θα πρέπει να είναι περιεκτικός και ευρύς, επειδή οι προκλήσεις και οι ανάγκες των αγροτικών περιοχών είναι πολύ διαφορετικές.

Στην πιο λεπτομερή επεξήγηση του ορισμού, το πιλοτικό πρόγραμμα καθιστά επίσης σαφές ότι "η χρήση ψηφιακών τεχνολογιών δεν αποτελεί προϋπόθεση για να γίνει ένα έξυπνο χωριό". Η γενική συναίνεση, επομένως, είναι ότι τα Έξυπνα Χωριά είναι μάλλον σαν την καινοτομία, "μια καλή ιδέα που λειτουργεί σε διάφορα πλαίσια" και "δεν μπορεί να οριστεί πολύ αυστηρά εκ των προτέρων". Για την αντιμετώπιση των ταχέως εξελισσόμενων γεγονότων και της τεράστιας ποικιλομορφίας σε

ολόκληρη την αγροτική Ευρώπη, υποστηρίζεται ότι η έννοια δεν μπορεί να οριστεί στενά εκ των προτέρων και πρέπει να παραμείνει ανοικτή, περιεκτική και ευέλικτη.

Οι στόχοι των στρατηγικών για τα Έξυπνα Χωριά

Έξυπνο Χωριό είναι η διοχέτευση της ενέργειας, του οράματος και τη δέσμευση των κατοίκων της περιοχής προς την κατεύθυνση της τοπικής δράσης. Τα παραπάνω αναφερθέντα παραδείγματα έργων και πρωτοβουλιών δείχνουν σαφώς ότι τα Έξυπνα Χωριά ξεκινούν κυρίως από τα τοπικά ανθρώπους που συγκεντρώνονται γύρω από ένα κοινό πρόβλημα ή ένα κοινό όραμα για την εφαρμογή κάποιας μορφής "σχεδίου δράσης". προκειμένου να επιτευχθεί ένας συγκεκριμένος στόχος.

Οι στρατηγικές των Έξυπνων Χωριών δεν πρέπει να εκλαμβάνονται, να ερμηνεύονται ή να προωθούνται ως ένα ακόμη επίπεδο επίσημων, ολοκληρωμένων εδαφικών στρατηγικών εγγράφων. Δεν πρόκειται για την επανάληψη μιας ακόμη ευρείας διαδικασίας συμμετοχικού σχεδιασμού του είδους που ήδη συχνά καλύπτεται στο πλαίσιο των στρατηγικών τοπικής ανάπτυξης LEADER/CLLD, άλλων μορφών κοινοτικών ή δημοτικών σχεδίων, της Ατζέντας 21 κ.ο.κ. Έτσι, αντί να υιοθετούν μια συνολική προσέγγιση, τείνουν να ξεκινούν με μικρότερες κλίμακες και να επικεντρώνονται σε βασικές ευκαιρίες ή προβλήματα που κινητοποιούν τους κατοίκους της περιοχής.

Το σημαντικό σημείο είναι ότι μια στρατηγική για τα έξυπνα χωριά θα πρέπει να είναι απλώς ένα μέσο για την καθοδήγηση και την αποτελεσματική υποστήριξη τοπικών πρωτοβουλιών και δεν είναι αυτοσκοπός. Από την άλλη πλευρά, οι στρατηγικές για τα έξυπνα χωριά υπερβαίνουν τις μεμονωμένες δραστηριότητες μεμονωμένων τοπικών φορέων και στοχεύουν στο να δώσουν στην κοινότητα τη δυνατότητα να εφαρμόσει από κοινού ολοκληρωμένες δέσμες δράσεων προσανατολισμένων στο μέλλον, οι οποίες ανταποκρίνονται στις μακροπρόθεσμες προκλήσεις και ευκαιρίες της. Αυτό απαιτεί να υπερβούμε τις μεμονωμένες επιχορηγήσεις και τα Μέτρα για την τοπική ανάπτυξη και να δημιουργήσουμε μια εργαλειοθήκη υποστήριξης που επιτρέπει στους κατοίκους της περιοχής να δοκιμάσουν και να εφαρμόσουν νέες λύσεις στα προβλήματα που αντιμετωπίζουν. Για παράδειγμα, στη Φινλανδία, οι Ομάδες Τοπικής Δράσης (ΟΤΔ) μπορούν να υποστηρίξουν "θεματικά έργα" που επιτρέπουν στις κοινότητες να πραγματοποιήσουν μια σειρά διαφορετικών δράσεων για την επίτευξη ενός συγκεκριμένου τοπικά καθορισμένου στόχου. Αυτά τα γενικά μικρής κλίμακας έργα που υποστηρίζονται στο πλαίσιο του LEADER μπορούν στη συνέχεια να δημιουργήσουν τις προϋποθέσεις για επενδύσεις μεγαλύτερης κλίμακας είτε στο πλαίσιο του ΕΓΤΑΑ, του ΕΤΠΑ ή εθνικών δημόσιων ή ιδιωτικών πηγών. ή ιδιωτικών πηγών.

Η επιτυχία τέτοιων πρωτοβουλιών από τη βάση προς την κορυφή προϋποθέτει τη δημιουργία πλατφορμών και συμπράξεων μεταξύ των σχετικών ενδιαφερομένων μερών και, ιδίως, την ενεργό συμμετοχή και υποστήριξη των αρμόδιων τοπικών και περιφερειακών αρχών. Ενώ η αρχική ιδέα για στρατηγικές έξυπνων χωριών μπορεί να ξεκινά από το επίπεδο των ενός μικρού χωριού ή χωριουδάκι, η επιτυχία τους εξαρτάται συχνά από τη συνεργασία με άλλα κοντινά χωριά, πόλεις και κωμοπόλεις.

Ποια μπορεί να είναι η εμβέλεια και η κλίμακα ανάπτυξης των στρατηγικών Έξυπνων Χωριών;

Το πεδίο εφαρμογής των στρατηγικών έξυπνων χωριών μπορεί να είναι πολύ ευρύ. Οι υπάρχουσες πρωτοβουλίες για τα Έξυπνα Χωριά παρατηρείται συνήθως ότι επικεντρώνονται σε μία ή περισσότερες από τις ευρύτερες πτυχές και προϋποθέσεις για την αγροτική ανάπτυξη, όπου απαιτείται συνεργατική και όχι ατομική δράση για την επίτευξη πραγματικής αλλαγής. Ανάλογα με τις τοπικές συνθήκες και τα κίνητρα, οι πρωτοβουλίες αυτές μπορεί να δίνουν προτεραιότητα σε οικονομικά, κοινωνικά ή περιβαλλοντικά ζητήματα - ή σε συνδυασμό αυτών. Υπάρχει ανάγκη να αντιμετωπιστούν όλα ταυτόχρονα.

Από τη μία πλευρά, αυτές οι κοινοτικές δράσεις μπορεί να είναι συνδεδεμένες με τις μεγάλες κοινωνικές προκλήσεις του 21ου αιώνα, όπως η προσαρμογή στο κλίμα και ο μετριασμός του, συμπεριλαμβανομένων των ανανεώσιμων πηγών ενέργειας

ενέργεια ή νέες ευκαιρίες για τις αγροτικές περιοχές που αναδύονται με ταχείς ρυθμούς, όπως για παράδειγμα ο τομέας της βιοοικονομίας, οι έξυπνοι τουριστικοί προορισμοί κ.λπ. Αυτά είναι αυτά που ο ΟΟΣΑ αναφέρει ως "μεγα-τάσεις" που φέρνουν νέες προκλήσεις και ευκαιρίες για τις αγροτικές περιοχές.

Από την άλλη πλευρά, ζητήματα που παραμένουν εδώ και πολλά χρόνια, όπως η ποιότητα των αγροτικών υπηρεσιών (π.χ. υγεία, εκπαίδευση και κινητικότητα) και η διαχείριση των φυσικών πόρων (π.χ. ποιότητα των τοπικών υδάτων), εξακολουθούν να ενθαρρύνουν τους κατοίκους της περιοχής να κινητοποιηθούν και να αναλάβουν δράση για τη βελτίωση της ποιότητας ζωής τους. Νέα λύσεις και προσεγγίσεις μπορούν να φέρουν νέες ιδέες για την αντιμετώπιση αυτά τα "παραδοσιακά" αγροτικά ζητήματα.

Και στις δύο περιπτώσεις, η "κοινωνική καινοτομία" βρίσκεται συνήθως στον πυρήνα της έννοιας των έξυπνων χωριών. Η κοινωνική καινοτομία έχει πολυάριθμους ορισμούς, αλλά στο πλαίσιο των έξυπνων χωριών μπορεί να θεωρηθεί ως "η αναδιαμόρφωση των κοινωνικών πρακτικών, ως απάντηση στις κοινωνικές προκλήσεις, η οποία επιδιώκει να βελτιώσει τα αποτελέσματα στην κοινωνική ευημερία και περιλαμβάνει αναγκαστικά τη συμμετοχή φορέων της κοινωνίας των πολιτών". Ή πιο απλά, θέτοντας τους τοπικούς πληθυσμούς και τις ανάγκες τους, με δημιουργικές λύσεις για πολύπλοκες κοινωνικές προκλήσεις.

Σε πολλές χώρες, η ψηφιακή καινοτομία βρίσκεται επίσης στο επίκεντρο της στρατηγικής για έξυπνα χωριά ή/και "έξυπνα" εδάφη, όπως συχνά αποκαλούνται. Οι προσεγγίσεις αυτές βλέπουν τις κύριες στόχους των στρατηγικών για τα έξυπνα χωριά είναι η αξιοποίηση των ευκαιριών του αγροτικού ψηφιακού μετασχηματισμού και την υπέρβαση των κρίσιμων ελλείψεων στις υποδομές, τις ψηφιακές δεξιότητες και την εφαρμογή των ψηφιακών καινοτομιών στις αγροτικές υπηρεσίες. Ωστόσο, υπάρχουν επίσης πολλά παραδείγματα κοινωνικής καινοτομίας στις αγροτικές περιοχές τα οποία είναι δεν είναι ψηφιακά και ακόμη και όταν η στρατηγική για τα έξυπνα χωριά δεν περιστρέφεται γύρω από την ψηφιακή καινοτομία, οι άνθρωποι είναι πάντα σταθερά στο επίκεντρο.

Όσον αφορά την κλίμακα, οι στρατηγικές για τα Έξυπνα Χωριά μπορούν να διατυπωθούν σε επίπεδο οικισμών χωριών, δήμων, ομάδων δήμων ή άλλων διακριτών εδαφικών μονάδων μικρής κλίμακας (π.χ. νησιά ή ομάδες νησιών) - ό,τι είναι πιο κατάλληλο και σχετικό με την τοπική αντίληψη του όρου "χωριό". Ωστόσο, κατά γενικό κανόνα, η χωρική κλίμακα μιας Στρατηγικής Έξυπνου Χωριού θα ξεκινάει από μικρή κλίμακα και θα αυξάνεται μέσω της συνεργασίας με άλλες περιοχές. Συχνά θα είναι επίσης σημαντικά μικρότερη από την περιοχή που καλύπτεται από μια Στρατηγική Τοπικής Ανάπτυξης (ΣΤΑ) LEADER κ.λπ. Είναι πολύ πιθανό ένα ή περισσότερα Έξυπνα Χωριά να εγκατασταθούν στο υποστηρικτικό περιβάλλον που δημιουργεί η ευρύτερη ΣΤΑ.

Τι πρέπει να αναζητήσουμε σε μια στρατηγική για Έξυπνα Χωριά;

Ορισμένα απλά κριτήρια πρέπει να αναπτυχθούν σε εθνικό, περιφερειακό και ακόμη και επαρχιακό επίπεδο για να βοηθήσουν στον εντοπισμό μιας κατάλληλης στρατηγικής έξυπνου χωριού. Τα βασικά συστατικά στοιχεία θα μπορούσαν να περιλαμβάνουν:

Α. Απόδειξη μιας ενεργής ομάδας τοπικών πολιτών που καθοδηγούν τη συνολική διαδικασία των Έξυπνων Χωριών. Αυτό θα μπορούσε να είναι "επιστολές δέσμευσης" από τοπικούς κατοίκους, επιχειρήσεις και τοπικούς φορείς και τις αρμόδιες δημοτικές αρχές. Θα μπορούσε επίσης να είναι κάποια μορφή νομικής οντότητας (π.χ. μια ένωση χωριών ή μια οργάνωση της κοινωνίας των πολιτών, μια οργάνωση αγροτών) που η κοινότητα έχει ορίσει / αναθέσει / προσλάβει να αναλάβει την ηγεσία. Τέτοιες πρωτοβουλίες μπορεί να προέρχονται από την κοινωνία των πολιτών, τις τοπικές αρχές ή ακόμη και τον ιδιωτικό τομέα, αλλά θα πρέπει πάντα να ελέγχονται για να διασφαλίζεται ότι είναι νόμιμες, ανοικτές και χωρίς αποκλεισμούς.

Β. Σαφής έκφραση ενός "οράματος" της κοινότητας για την αλλαγή που σχετίζεται με ένα ή περισσότερα από τα βασικά προβλήματα/ευκαιρίες που εντοπίστηκαν από την κοινότητα, μαζί με στοιχεία για ένα καλό επίπεδο δέσμευσης της κοινότητας με αυτό το όραμα. Σε ορισμένες περιπτώσεις, μπορεί να είναι δυνατή η σύνδεση του Smart Village με μια υφιστάμενη εδαφική

στρατηγική. Στο τοπικό επίπεδο, αυτό θα μπορούσε να είναι μια στρατηγική CLLD, μια δημοτική ή κοινοτική σχέδιο, ή μια Ατζέντα 21.

Γ. Αποδεικτικά στοιχεία ότι η στρατηγική του έξυπνου χωριού έχει σχεδιαστεί για την εξεύρεση νέων ή εναλλακτικών λύσεις για τις υποκείμενες προκλήσεις και ευκαιρίες στο συγκεκριμένο πλαίσιο του τοπικών πληθυσμών. Αυτό θα μπορούσε να περιλαμβάνει εφαρμογή ψηφιακών τεχνολογιών, νέες μορφές ανανεώσιμων πηγών ενέργειας ενέργειας, κοινωνικές καινοτομίες στην παροχή αγροτικών υπηρεσιών, την ενίσχυση των συνδέσεων μεταξύ πόλης και υπαίθρου, τη στήριξη των αναδυόμενων αξιών αλυσίδες όπως η βιοοικονομία, ή άλλα θέματα που είναι συναφή στο τοπικό πλαίσιο. Ένας απλός, εξατομικευμένος οδικός χάρτης με:

i) μια σαφή εξήγηση της αλληλουχίας των συνεργασιών/παρεμβάσεων που έχουν προτάθηκαν από την κοινότητα, ii) μια επισκόπηση του τρόπου (και από ποιον) διαχείρισης αυτών των δράσεων/παρεμβάσεων, iii) μια εξήγηση του τρόπου με τον οποίο τα μέλη της ευρύτερης κοινότητας έχουν εμπλακεί και θα εμπλακούν αποτελεσματικά σε αυτή τη διαδικασία, iv) μια εκτίμηση του σχετικού κόστους και v) εξήγηση του τρόπου με τον οποίο τα αποτελέσματα θα μετρηθούν και θα παρακολουθούνται.

Επιλέξιμες δράσεις/παρεμβάσεις για χρηματοδότηση σε αυτόν τον οδικό χάρτη μπορεί να περιλαμβάνουν:

α) "ήπιες επενδύσεις όπως η εμπύχωση, η παροχή συμβουλών, κατάρτιση, έρευνα, σκοπιμότητα και τεχνικές και

β) μικρής κλίμακας, απτές επενδύσεις. Η εμπλοκή εξωτερικών φορέων / εμπειρογνομόνων εκτός της κοινότητας (π.χ. εξειδικευμένων συμβούλων, ακαδημαϊκών ή διαμεσολαβητών της κοινότητας) θα μπορούσε να θεωρηθεί επιλέξιμη δαπάνη προκειμένου να διασφαλιστεί ότι η κοινότητα διαθέτει την απαραίτητη ικανότητα για την υλοποίηση των προτεινόμενων δράσεων.

Κατά περίπτωση, θα πρέπει να λαμβάνεται εξ αρχής υπόψη ένα επιχειρηματικό μοντέλο για τη μακροπρόθεσμη οικονομική βιωσιμότητα της στρατηγικής του έξυπνου χωριού. Αυτό μπορεί να περιλαμβάνει, για παράδειγμα, τη δημιουργία εισοδήματος για τη μακροπρόθεσμη συντήρηση ενός περιουσιακού στοιχείου που ανήκει στην κοινότητα (π.χ. μια ανεμογεννήτρια) ή προτάσεις για την έναρξη, την ανάπτυξη και τη διατήρηση κοινοτικών επενδυτικών κεφαλαίων - μετά την αρχική εισφορά δημόσιων πόρων. Για παράδειγμα, η δημιουργία εισοδήματος για τη μακροπρόθεσμη συντήρηση ενός περιουσιακού στοιχείου που ανήκει στην κοινότητα (π.χ. μια ανεμογεννήτρια) ή προτάσεις για την έναρξη, ανάπτυξη και διατήρηση κοινοτικών επενδυτικών κεφαλαίων - μετά την αρχική εισφορά δημόσιων κεφαλαίων.

Θα πρέπει επίσης να επισημανθούν τυχόν διασυνδέσεις μεταξύ της στρατηγικής για τα έξυπνα χωριά και άλλων υφιστάμενων ευρύτερων στρατηγικών (π.χ. περιφερειακές ή επαρχιακές ψηφιακές στρατηγικές, περιφερειακές στρατηγικές έξυπνης εξειδίκευσης κ.λπ.).

Οι κοινότητες μπορούν να οικοδομήσουν τη στρατηγική τους για το έξυπνο χωριό γύρω από ένα έργο "φάρο" ή "κινητήριο μοχλό" που διεγείρει τη μεγαλύτερη συμμετοχή της κοινότητας στην αντιμετώπιση της πρόκλησης/ευκαιρίας που έχει εντοπιστεί (για παράδειγμα, δημιουργία μιας πηγής ανανεώσιμης ενέργειας ή παροχή βιώσιμης υπηρεσίας φροντίδας για τους ηλικιωμένους).

Στην πραγματικότητα, οι στρατηγικές των Έξυπνων Χωριών μπορούν - και θα - ποικίλλουν σε μεγάλο βαθμό. Δεν υπάρχει ένα ενιαίο μοντέλο ή μια λύση που να ταιριάζει σε όλους. Ένας από τους σημαντικότερους λόγους για αυτές τις διαφορές είναι το σημείο εκκίνησης. Ορισμένες κοινότητες είναι αναπόφευκτα πιο προχωρημένες από άλλες και είναι σημαντικό να διασφαλιστεί ότι τα κριτήρια προσαρμόζονται στις τοπικές πραγματικότητες και ανάγκες. Κάθε στρατηγική υπό την καθοδήγηση της κοινότητας θα πρέπει να θεωρείται ως διαδικασία και όχι ως παρά ως τελικό στάδιο. Κάθε χωριό ή αγροτική κοινότητα μπορεί να είναι ένα έξυπνο χωριό, αλλά ο τρόπος με τον οποίο θα το επιτύχει αυτό θα εξαρτηθεί από το τοπικό πλαίσιο, συμπεριλαμβανομένων παραγόντων όπως τα επίπεδα των τοπικής γνώσης, του ανθρώπινου κεφαλαίου, των τοπικών κινητήριων δυνάμεων, της δύναμης των κοινωνικών δεσμών που κρατούν την κοινότητα ενωμένη, και το την ευνοϊκή - ή μη - στάση των τοπικών θεσμών.

Σε πολλές περιπτώσεις, θα είναι απαραίτητο να δημιουργηθούν ικανότητες στο τοπικό επίπεδο για να διασφαλιστεί ότι οι κοινότητες που είναι περισσότερο που έχουν ανάγκη δεν θα χάσουν. Τα έξυπνα χωριά πρέπει να είναι ένα χωρίς αποκλεισμούς - όχι αποκλειστική - έννοια! Οι ψηφιακές τεχνολογίες μπορούν να σημαντικό μέρος της οικοδόμησης αυτής της ικανότητας, αλλά θα πρέπει να παραμένουν εργαλεία που επιτρέπουν τη χρήση τους και να χρησιμοποιούνται όταν είναι κατάλληλες στις συγκεκριμένες προκλήσεις/ευκαιρίες που αντιμετωπίζονται από την τοπική κοινότητα. Αυτό αντιπροσωπεύει ένα σημαντικό διάκριση μεταξύ έξυπνων χωριών και έξυπνων πόλεων. Το έννοια των έξυπνων πόλεων επικεντρώνεται σε μεγάλο βαθμό στα μεγάλα δεδομένα και στις δυνατότητες μετασχηματισμού του τρόπου με τον οποίο οι πόλεις λειτουργίας των πόλεων μέσω αλληλένδετων ψηφιακών τεχνολογιών. Smart χωριά δεν είναι απλώς μια επέκταση αυτής της προσέγγισης, αλλά επικεντρώνονται αντίθετα στην ενδυνάμωση των τοπικών κοινοτήτων να συμμετέχουν με το δικό τους μέλλον, συμπεριλαμβανομένης της χρήσης (όπου ενδείκνυται) των ψηφιακών τεχνολογιών.

Η συνολική πρόκληση για τους υπεύθυνους χάραξης πολιτικής σε εθνικό/περιφερειακό επίπεδο και οι φορείς υλοποίησης είναι να εξασφαλίσουν ότι τα σωστά εργαλεία πολιτικής διατίθενται στο σωστό μέρος την κατάλληλη στιγμή, προκειμένου να διευκολυνθεί η ανάπτυξη και η εφαρμογή των στρατηγικών των Έξυπνων Χωριών. Τα εργαλεία αυτά θα πρέπει να είναι διαθέσιμα στις τοπικές κοινότητες με μορφή εύχρηστη, ευέλικτη και αρθρωτή, ώστε να μπορούν να προσαρμόζονται σε διαφορετικές και εξελισσόμενες συνθήκες, μεταξύ άλλων επιτρέποντας μια στρατηγική έξυπνων χωριών να αρχίζει και στη συνέχεια να αναπτύσσεται (π.χ. μέσω της αύξησης της συμμετοχής της κοινότητας και της συνεργασίας και της δημιουργίας των συνθηκών για περαιτέρω επενδύσεις).

Επί του παρόντος, δεν προβλέπεται καμία νέα πολιτική ή χρηματοδοτικό μέσο για τη στήριξη των Έξυπνων Χωριών. Ωστόσο, τα κράτη μέλη της ΕΕ ενθαρρύνονται και έχουν την ευελιξία να προσαρμόσουν ένα ευρύ φάσμα υφιστάμενων εργαλείων με τα εν λόγω εργαλεία και μέσα πολιτικής δεν θα πρέπει να θεωρούνται εναλλακτικές λύσεις, αλλά ως μέρη μιας ολοκληρωμένης δέσμης εργαλείων, στην οποία κάθε όργανο μπορεί να διαδραματίσει διαφορετικούς αλλά συμπληρωματικούς ρόλους σε διαφορετικές περιστάσεις.

Πολυεπίπεδες στρατηγικές για την ψηφιοποίηση των αγροτικών περιοχών με μια προσέγγιση επικεντρωμένη στον άνθρωπο.

Αυτή είναι μια άλλη ενδιαφέρουσα προσέγγιση που στοχεύει στην πιο συγκεκριμένη ενσωμάτωση της ψηφιοποίησης στην ανάπτυξη της τοπικής κοινότητας στις αγροτικές περιοχές. Από αυτήν την άποψη, τα επιχειρησιακά προγράμματα του ΕΤΠΑ και του ΕΚΤ για την περίοδο μετά το 2020 μπορούν να είναι καθοριστικά.

Στη Γαλλία, η έννοια των «έξυπνων εδαφών» («Territoires Intelligence») εδραιώνεται όλο και περισσότερο με πολλές τοπικές πρωτοβουλίες που αποσκοπούν στην ανάμειξη τόσο κοινωνικών όσο και ψηφιακών καινοτομιών σε διάφορους τομείς, όπως η εξοικονόμηση ενέργειας, η αγροτική κινητικότητα, η ευρυζωνική πρόσβαση, οι νεοσύστατες ΜΜΕ και άλλες μορφές επιχειρηματικής επώασης.

Οδηγός για τη δημιουργία μιας Έξυπνης Κοινότητας

Αν και τις τελευταίες δεκαετίες έχουν εμφανιστεί αρκετά «έξυπνα» χωριά, η ίδια η έννοια των Έξυπνων Χωριών έχει μερικές βασικές σταθερές:

- ✓ Είναι κοινότητες που βρίσκονται σε αγροτικές περιοχές
- ✓ Αναπτύσσουν έξυπνες λύσεις προκειμένου να αντιμετωπίσουν προκλήσεις στο τοπικό τους περιβάλλον.
- ✓ Αξιοποιούν υπάρχοντα τοπικά πλεονεκτήματα και ευκαιρίες για να εμπλακούν σε μια διαδικασία βιώσιμης ανάπτυξης της επικράτειας τους.
- ✓ Βασίζονται σε μια συμμετοχική προσέγγιση για να αναπτύξουν και να υλοποιήσουν δικές τους στρατηγικές για τη βελτίωση των οικονομικών, κοινωνικών και περιβαλλοντικών

συνθηκών τους, ιδιαίτερα μέσω της προώθησης της καινοτομίας και της κινητοποίησης λύσεων που προσφέρονται από τις ψηφιακές τεχνολογίες.

- ✓ Επωφελούνται από τη συνεργασία και τη σύναψη συμμαχιών με άλλες κοινότητες και φορείς σε αγροτικές και αστικές περιοχές.

Η έννοια των Έξυπνων Χωριών υπήρξε ανέκαθεν ελκυστική, αλλά και γεμάτη προκλήσεις όσον αφορά την ακριβή ερμηνεία και εφαρμογή του ορισμού της. Δύο βασικά ερωτήματα που συχνά προκύπτουν σε σχέση με τα Έξυπνα Χωριά είναι «τι είναι έξυπνο» και «τι είναι χωριό». Ας ξεκινήσουμε με το δεύτερο.

Τι είναι ένα «Χωριό»

Ο ορισμός αναφέρεται σε κοινότητες που βρίσκονται σε αγροτικές περιοχές, όρος ο οποίος είναι πιο ουδέτερος σε σχέση με τον όρο «χωριό», καθώς ο τελευταίος ενδέχεται να είναι περιοριστικός σε ορισμένες περιπτώσεις ή/και μη κατάλληλος για την περιγραφή των αγροτικών κοινοτήτων σε ένα δεδομένο εθνικό πλαίσιο. Στον παρόντα οδηγό, θα χρησιμοποιούμε στις περισσότερες περιπτώσεις τον όρο «αγροτικές κοινότητες» παρά τον όρο «χωριά».

Ωστόσο, ο όρος «Έξυπνα Χωριά» (με κεφαλαία) θα χρησιμοποιείται για να αναφερθούμε στην ίδια την έννοια. Συχνά διατυπώνεται το ερώτημα του πόσο μεγάλη ή μικρή μπορεί να είναι μια κοινότητα που εμπίπτει στην έννοια του Έξυπνου Χωριού, καθώς και αν έχει σημασία ο τύπος της περιοχής όπου βρίσκεται (π.χ. απομακρυσμένη ή κοντά σε αστικές περιοχές). Σε γενικές γραμμές, δεν υπάρχουν συγκεκριμένα όρια ή περιορισμοί και τα χωριά που επιλέχθηκαν για το πρόγραμμα Smart Rural 21 εμφανίζουν μεγάλη ποικιλομορφία όσον αφορά αυτά τα χαρακτηριστικά (βλ. παρακάτω γραφήματα). Η μεγαλύτερη αγροτική κοινότητα μεταξύ των χωριών που επιλέχθηκαν για το πρόγραμμα Smart Rural 21 είναι η κοινότητα [Mouans-Sartoux](#) (Γαλλία) με περίπου 10.000 κατοίκους, ενώ η μικρότερη είναι το χωριό [Ostana](#) (Ιταλία), που βρίσκεται σε αλπική ορεινή περιοχή και έχει περίπου 50 μόνιμους κατοίκους.

Στον ορισμό για τα Έξυπνα Χωριά που δίνει η Πιλοτική έκθεση για τα Έξυπνα Οικολογικά Κοινωνικά Χωριά, συνιστάται να λαμβάνεται υπόψη η τυπολογία αγροτικών περιοχών του ΟΟΣΑ ή της EUROSTAT προκειμένου να προσδιορίζεται τι είναι οι αγροτικές κοινότητες. Η τυπολογία αυτή κατηγοριοποιεί τους δήμους με βάση τους χαρακτηρισμούς «αγροτικός», «αστικός/προαστιακός» ή «μητροπολιτικός». Στο πλαίσιο των Έξυπνων Χωριών, είναι σκόπιμο να λαμβάνουμε υπόψη τους δήμους (ή τις αγροτικές κοινότητες εντός της επικράτειας ενός δήμου) που κατατάσσονται ως «αγροτικές περιοχές» και σε ορισμένες περιπτώσεις ως «πόλεις και προάστια».

Οι Τοπικές Διοικητικές Μονάδες (Local Administrative Units/ LAU) χρησιμοποιούνται για την υποδιαίρεση της επικράτειας της Ε.Ε. για τον σκοπό παροχής στατιστικών στοιχείων σε τοπικό επίπεδο. Οι τοπικά διοικούμενες περιοχές δεν κατατάσσονται με τον ίδιο τρόπο σε όλες τις χώρες και οι μονάδες LAU μπορεί να αναφέρονται σε ένα εύρος διαφορετικών διοικητικών μονάδων, όπως σε δήμους, κοινότητες, συνοικίες ή δημοτικά διαμερίσματα.

Τα έξυπνα χωριά λειτουργούν σε διάφορα διοικητικά επίπεδα. Για παράδειγμα, τα περισσότερα χωριά του προγράμματος Smart Rural 21 ανήκουν στο επίπεδο LAU2 ή σε κατώτερο διοικητικό επίπεδο, ενώ ορισμένα ανήκουν στο επίπεδο LAU2 περιλαμβάνοντας όμως και πολλούς μικρότερους οικισμούς ή πολλούς διασυνδεδεμένους οικισμούς επιπέδου LAU2. Οι περιοχές LAU2 κατατάσσονται σύμφωνα με τον βαθμό αστικοποίησής τους (DEBURGA) σε μητροπολιτικές, αστικές ή προαστιακές και αγροτικές περιοχές, με τις περισσότερες κοινότητες να αποτελούν «αγροτικές» περιοχές.

Τι είναι «Έξυπνο»

Η καινοτομία αποτελεί ένα από τα πιο σημαντικά χαρακτηριστικά των Έξυπνων Χωριών. Σε γενικές γραμμές, η καινοτομία δημιουργείται από την ανάγκη και το κίνητρο για αλλαγή κάποιας κατάστασης, από την επιθυμία αντιμετώπισης κάποιας πρόκλησης.

Αν και στο εννοιολογικό πλαίσιο της αγροτικής ανάπτυξης υπάρχουν διάφοροι ορισμοί του όρου «καινοτομία», στο πλαίσιο των Έξυπνων Χωριών δεν υπάρχει κάποιος σαφής ορισμός. Αυτό δεν πρέπει να μας εκπλήσσει, γιατί είναι εξαιρετικά δύσκολο να ορίσουμε την καινοτομία σε εδαφικό

πλαίσιο. Η πρόκληση έγκειται στο ότι το κατά πόσον μια λύση αποτελεί καινοτομία είναι ζήτημα που εξαρτάται πάρα πολύ από το συγκεκριμένο πλαίσιο στο οποίο υλοποιείται. Με άλλα λόγια, κάτι που μπορεί να αποτελεί κοινή πρακτική σε μια τοπική κοινότητα μπορεί να είναι κάτι εντελώς νέο σε μια άλλη. Συνεπώς, η καινοτομία πρέπει πάντοτε να θεωρείται στο δικό της (τοπικό) πλαίσιο.

Αν λέγαμε ότι «έξυπνο = ψηφιακό», το πρόβλημα φαινομενικά θα λυνόταν, καθώς αυτή η ισοδυναμία θα αποτελούσε ένα εύκολο σημείο αναφοράς («κριτήριο») για όλους, είτε έκαναν κάτι «έξυπνο» είτε όχι. Όλοι συμφωνούμε ότι η ψηφιοποίηση είναι κάτι που δεν μπορούμε πλέον να αγνοούμε και, αν θέλουμε να επιβιώσουμε στον 21ο αιώνα, πρέπει να προσπαθήσουμε τουλάχιστον να συμβαδίσουμε με την ψηφιακή καινοτομία και να χρησιμοποιήσουμε το μεγάλο εύρος ευκαιριών που προσφέρει.

Ωστόσο, το ζήτημα δεν είναι τόσο απλό. Γιατί; Για να το θέσουμε απλά, επειδή μπορεί κάποιος να αρχίσει να χρησιμοποιεί ψηφιακές τεχνολογίες χωρίς, ωστόσο, καμιά πραγματική επίδραση στην τοπική κοινότητα. Και τα Έξυπνα Χωριά, σε τελική ανάλυση, αφορούν αποκλειστικά τον τοπικό πληθυσμό. Υπό αυτήν την έννοια, ο όρος «έξυπνο» σημαίνει τη χρήση καινοτόμων λύσεων (συμπεριλαμβανομένης της ψηφιακής τεχνολογίας) μέσω της συμμετοχής του τοπικού πληθυσμού ή/και με την επίτευξη πραγματικής επίδρασης επάνω του.

Έχει γίνει μακρά συζήτηση όσον αφορά το αν, στο πλαίσιο των Έξυπνων Χωριών, η έννοια του «έξυπνου» πρέπει να περιοριστεί στη σημασία του «ψηφιακού», όπως ίσχυε στην προσέγγιση που ακολουθήθηκε για τις Έξυπνες Πόλεις. Η συναίνεση που προέκυψε από τη συζήτηση αυτή ήταν ότι η καινοτομία δεν θα πρέπει να περιορίζεται μόνο σε «ψηφιακά» ζητήματα. Γιατί, πρώτον, πολλές αγροτικές περιοχές πάσχουν από το «ψηφιακό χάσμα» (δηλαδή ανεπαρκή πρόσβαση σε ευρυζωνικό δίκτυο μεγάλων ταχυτήτων) και η επικέντρωση στην ψηφιακή καινοτομία θα μπορούσε να διευρύνει το χάσμα μεταξύ των πιο προηγμένων και των πιο καθυστερημένων περιοχών. Δεύτερον, έχει καταδειχθεί, με βάση την προηγούμενη εμπειρία, ότι η ψηφιακή τεχνολογία είναι το κλειδί για τη μετάβαση σε έξυπνες λύσεις, αλλά όχι απαραίτητα και η μόνη μέθοδος. Στο Πιλοτικό έργο για τα Έξυπνα Οικολογικά-Κοινωνικά Χωριά υποστηρίζεται ότι «Η ψηφιοποίηση είναι ένα εργαλείο, αλλά όχι αυτοσκοπός. Η χρήση ψηφιακών τεχνολογιών δεν είναι εκείνη που καθορίζει αν ένα χωριό είναι έξυπνο και, επιπλέον, η ψηφιακή τεχνολογία δεν είναι ο μόνος τρόπος επίτευξης αναπτυξιακών στόχων. Είναι σαφές ότι στις λύσεις περιλαμβάνεται και ένα ευρύ φάσμα μη ψηφιακών εργαλείων.» Η Θεματική Ομάδα Εργασίας του ΕΔΑΑ για τα Έξυπνα Χωριά κατέληξε σε παρόμοια συμπεράσματα.

Στον ορισμό της Ε.Ε. για τα Έξυπνα Χωριά δηλώνεται ότι τα Έξυπνα Χωριά «χρησιμοποιούν καινοτόμες λύσεις [...], ιδίως μέσω της κινητοποίησης λύσεων που προσφέρουν οι ψηφιακές τεχνολογίες». Η χρήση της φράσης «ιδίως» σημαίνει ότι οι ψηφιακές τεχνολογίες είναι σημαντικά μέσα για την έξυπνη μετάβαση, αλλά όχι η αποκλειστική οδός. Πρέπει να σημειωθεί ότι ορισμένα κράτη μέλη ενδέχεται να διαμορφώσουν διαφορετικούς ορισμούς της έννοιας «Έξυπνα Χωριά» (π.χ. περισσότερο επικεντρωμένους στην ψηφιακή πτυχή του ζητήματος).

Συνεπώς, προτού βάλετε πλώρη για την ανάπτυξη κάποιας «ψηφιακής» και «μοντέρνας» λύσης, πρέπει πάντοτε να εξετάζετε γιατί και για ποιον κάνετε αυτήν την ενέργεια, καθώς και ποια είναι η πιθανή (κοινωνική) αλλαγή που θα επιφέρει στην τοπική κοινότητα.

Σε τι διαφέρει η έννοια των Έξυπνων Χωριών από την προσέγγιση LEADER/CLLD;

Πολύ συχνά, τα Έξυπνα Χωριά συγκρίνονται με την προσέγγιση LEADER/Τοπική Ανάπτυξη με Πρωτοβουλία Τοπικών Κοινοτήτων (CLLD). Χωρίς αμφιβολία, υπάρχουν πολλές ομοιότητες μεταξύ των στόχων της προσέγγισης LEADER και των Έξυπνων Χωριών, ειδικά όσον αφορά τις βασικές αρχές των δύο αυτών οργάνων. Επίσης, η προσέγγιση LEADER/CLLD, θα αποτελέσει βασικό όργανο και πηγή χρηματοδότησης για μελλοντικές στρατηγικές και λύσεις έξυπνων και οι Ομάδες Τοπικής Δράσης (Local Action Groups/LAG) της προσέγγισης LEADER μπορούν συχνά να παίξουν ρόλο «διαμεσολαβητή καινοτομίας» και υποστηρικτή των χωριών. Για παράδειγμα, η διαδικασία στρατηγικής έξυπνων χωριών για την κοινότητα [Dingle](#) (ΙΕ) ήταν υπό την ηγεσία της Ομάδας

Τοπικής Δράσης (NEWKD), ενώ τα χωριά **Raudanmaa** (FI), **Torup** (DK), **Κύθηρα** (EL) και άλλα χωριά που έχουν επιλεγεί για τη δράση Smart Rural 21 έχουν λάβει από τις δικές τους ΟΤΔ οικονομική αλλά και χρηματική υποστήριξη για τις δικές τους διαδικασίες Έξυπνων Χωριών. Ωστόσο, υπάρχουν και ορισμένες βασικές διαφορές που κάνουν διακριτή την έννοια των Έξυπνων Χωριών:

- **Τα Έξυπνα Χωριά αφορούν σε μεγάλο βαθμό τη συμμετοχή των τοπικών κοινοτήτων** – δηλαδή δράσεις μικρής και τοπικής κλίμακας – και την υποστήριξή τους ώστε να βρουν δικούς τους τρόπους να αντιμετωπίσουν προκλήσεις και να αξιοποιήσουν ευκαιρίες στον 21ο αιώνα. Η προσέγγιση LEADER/CLLD λειτουργεί σε ανώτερο γεωγραφικό και διοικητικό επίπεδο. Οι περιοχές των Ομάδων Τοπικής Δράσης της προσέγγισης LEADER συμπεριλαμβάνουν ένα αριθμό χωριών, αλλά οι Στρατηγικές Τοπικής Ανάπτυξης διαμορφώνονται σε ευρύτερο διοικητικό επίπεδο και, συνεπώς, δεν μπορούν πάντοτε να λαμβάνουν υπόψη τα ειδικά χαρακτηριστικά των τοπικών κοινοτήτων.

- Η προσέγγιση LEADER/CLLD διαθέτει αποκλειστική θεσμική δομή και κατανομημένη χρηματοδότηση, ενώ τα Έξυπνα Χωριά δεν διαθέτουν ακόμη θεσμική ή αποκλειστική δομή πολιτικής. Αυτό αποτελεί επίσης πλεονέκτημα, υπό την έννοια ότι υπάρχει **περισσότερο περιθώριο για πειραματισμούς και διερεύνηση μεθόδων**, ιδίως όσον αφορά τη χρήση ποικίλων πηγών χρηματοδότησης. Τα Έξυπνα Χωριά δεν θα πρέπει να περιορίζονται μόνο στην πρόσβαση στη χρηματοδότηση LEADER. Θα πρέπει να καθίσταται διαθέσιμο ένα ευρύ φάσμα πηγών χρηματοδότησης, όπως τα ταμεία για την Πολιτική Συνοχής, συμπεριλαμβανομένου του Ευρωπαϊκού Ταμείου Περιφερειακής Ανάπτυξης (ERDF) και του Ευρωπαϊκού Κοινωνικού Ταμείου (ESF), καθώς και του Μηχανισμού Ανάκαμψης και Σταθερότητας (RRF) ή του Ευρωπαϊκού Ταμείου Θάλασσας, Αλιείας και Υδατοκαλλιέργειας (EMFAF).

- **Τα Έξυπνα Χωριά ενισχύουν τις τοπικές καινοτομίες και πειραματισμούς**, μέσω έξυπνων λύσεων που προέρχονται απευθείας από τις τοπικές κοινότητες, με ιδιαίτερη επικέντρωση στις νέες προκλήσεις και ευκαιρίες του 21ου αιώνα, όπως η κλιματική προσαρμογή και η ψηφιοποίηση. Σε αυτό το πλαίσιο, οι ΟΤΔ LEADER παίζουν ή μπορούν να παίξουν ρόλο βασικών μοχλευτών της καινοτομίας, υποστηρίζοντας τη διαμόρφωση έξυπνων χωριών στις περιοχές δικαιοδοσίας τους.

Πώς αναπτύσσεται μια στρατηγική Έξυπνου Χωριού

Μια στρατηγική έξυπνου χωριού είναι μια καινοτόμος στρατηγική τοπικής ανάπτυξης. Δηλαδή, μια στρατηγική, μια έννοια ή ένα σχέδιο που συλλαμβάνεται σε τοπικό επίπεδο μέσω συμμετοχικής προσέγγισης και προσφέρει ένα ολιστικό μακροπρόθεσμο όραμα για την αγροτική κοινότητα που αφορά, το οποίο θα υλοποιηθεί μέσω καινοτόμων λύσεων. Τα πρώτα πέντε βήματα του Εργαλείου χάρτη πορείας για το πρόγραμμα Smart Rural 21 αφορούν τα βασικά βήματα της δημιουργίας μιας στρατηγικής.

Περιλαμβάνουν τα εξής: (1) έναρξη της διαδικασίας, (2) χαρτογράφηση του πλαισίου εφαρμογής και των ενδιαφερομένων μερών, (3) συμμετοχή των ενδιαφερομένων μερών, (4) σχεδιασμός στρατηγικής, (5) διαμόρφωση στρατηγικής έξυπνου χωριού.

Γιατί χρειάζεται απαραίτητα μια στρατηγική Έξυπνου Χωριού;

Η στρατηγική έξυπνου χωριού αποτελεί τον πυρήνα της έννοιας των Έξυπνων Χωριών. Σύμφωνα με τον ορισμό, τα Έξυπνα Χωριά «βασίζονται σε μια συμμετοχική προσέγγιση για να αναπτύξουν και να υλοποιήσουν δικές τους στρατηγικές για τη βελτίωση των οικονομικών, κοινωνικών και περιβαλλοντικών συνθηκών τους».

Όμως, είναι πραγματικά απαραίτητη μια στρατηγική έξυπνου χωριού για να γίνει ένα χωριό έξυπνο; Η στρατηγική σχετίζεται με την ανάπτυξη δομημένης και μακροπρόθεσμης λογικής. Όμως είναι χρήσιμη μόνο αν βοηθά τα μέλη μιας κοινότητας να διαμορφώσουν και να μοιραστούν μεταξύ τους ένα κοινό όραμα, να αναλογιστούν πού θέλουν να βρίσκονται το χωριό σε μεσομακροπρόθεσμο διάστημα (π.χ. σε 5-10 χρόνια), να φέρουν σε επαφή υπάρχουσες πρωτοβουλίες και ιδέες. Οι στρατηγικές παίζουν σημαντικό ρόλο στη σύνδεση διαφορετικών πρωτοβουλιών και βοηθούν την κοινότητα του χωριού να σκεφτεί με πιο ολιστικό τρόπο (αντί να εστιάζει σε μεμονωμένες πρωτοβουλίες). Η ανάπτυξη μιας στρατηγικής έξυπνου χωριού ως

επόμενο βήμα προς τη διαμόρφωση ενός έξυπνου χωριού μπορεί να φανεί ιδιαίτερα χρήσιμη στα «μεταβατικά χωριά», δηλαδή στα χωριά που διαθέτουν ήδη ορισμένες έξυπνες λύσεις αλλά δεν έχουν ακόμη διαμορφώσει μια αναλυτική, ολοκληρωμένη στρατηγική έξυπνου χωριού ή ένα πιο μακροπρόθεσμο όραμα.

Οι στρατηγικές έξυπνου χωριού μπορούν, επίσης, να αποτελέσουν αποτελεσματικά εργαλεία για την **επικοινωνία σχετικά με το όραμα ενός χωριού**, τόσο την εσωστρεφή (προς τα μέλη της κοινότητας), όσο και την εξωστρεφή, π.χ. προς τα διάφορα επίπεδα διακυβέρνησης (Ομάδες Τοπικής Δράσης LEADER, σε περιφερειακό ή εθνικό επίπεδο). Μια συνολική στρατηγική – η οποία επίσης θα συνδέεται με προτεραιότητες που ορίζονται σε υψηλότερα διοικητικά επίπεδα – μπορεί επίσης να συμβάλει στον προσδιορισμό πηγών χρηματοδότησης για την υλοποίηση διάφορων στρατηγικών.

Είναι σημαντικό να τονιστεί ότι **η ανάπτυξη στρατηγικών έξυπνου χωριού δεν πρέπει να θεωρείται απλώς μια τυπική διαδικασία**. Μια κοινότητα πρέπει να προσπαθεί να αναπτύξει μια στρατηγική η οποία θα της ανήκει, θα εξελισσεται και θα μπορεί να αποτελέσει καλό σημείο αναφοράς για συζητήσεις και ενέργειες που αφορούν το μέλλον. Η ανάπτυξη μιας στρατηγικής δεν συνιστάται να γίνεται με μόνο στόχο την απόκτηση πρόσβασης σε χρηματοδότηση (αν και αυτό είναι αναμφίβολα ένα από τα δυνητικά οφέλη της ανάπτυξης μιας στρατηγικής). Αναλογιστείτε αν όντως χρειάζεστε μια στρατηγική, καθώς και πώς θα τη χρησιμοποιούσατε για την ανάπτυξη της αγροτικής κοινότητας και περιοχής σας.

Η ανάπτυξη και υλοποίηση της στρατηγικής έξυπνου χωριού δεν μπορεί να αντιμετωπίζεται ως έργο ενός μόνο ατόμου ή/και συμβουλευτικού χαρακτήρα. Ακόμη και στην περίπτωση που, τυπικά και σε επίπεδο περιεχομένου, τέτοιες ενέργειες μπορέσουν να οδηγήσουν στην ανάδειξη μιας φαινομενικά ελκυστικής στρατηγικής, η εμπειρία δείχνει ότι η στρατηγική αυτή γρήγορα θα χάσει την ορμή της και δεν θα υπάρξει καμία δέσμευση ή συμμετοχή για τη συνέχιση της υλοποίησης της στρατηγικής. Τέτοιες στρατηγικές (ή προτάσεις έργων) έχουν την πιθανότητα να προσελκύσουν χρηματοδότηση σε βραχυπρόθεσμο έως μεσοπρόθεσμο επίπεδο, αλλά χωρίς πραγματικές δεσμεύσεις και γνώσεις οι προσεγγίσεις αυτές είναι καταδικασμένες να αποτύχουν στην αποστολή του να βοηθήσουν μια αγροτική κοινότητα να επιβιώσει.

Συνεπώς, μην ξεκινάτε τη διαδικασία Έξυπνων Χωριών μόνο για τη χρηματοδότηση, κάντε το γιατί πιστεύετε στη διαδικασία αυτή και εξασφαλίζοντας τη συμμετοχή των τοπικών αρχών.

Η μορφή των στρατηγικών έξυπνου χωριού ενδέχεται να ποικίλλει, αν και υπάρχουν ορισμένα βασικά στοιχεία που συνιστάται να περιλαμβάνονται σε κάθε στρατηγική (βλ. παρακάτω). Πράγματι, σε πολλά κράτη μέλη απαιτείται μια απλή μορφή, π.χ. μια απλοποιημένη έννοια ή σχέδιο, προκειμένου να μην επιβαρύνονται δυσανάλογα τα χωριά.

ΣΥΜΒΟΥΛΕΣ ΚΑΙ ΚΟΛΠΑ: ΠΟΙΟΙ ΕΙΝΑΙ ΟΙ ΛΟΓΟΙ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΩΝ ΕΞΥΠΝΟΥ ΧΩΡΙΟΥ;

✓ Οι στρατηγικές είναι **χρήσιμα, σε γενικές γραμμές, μέσα** που μπορούν να βοηθήσουν μια κοινότητα να συγκεκριμενοποιήσει το όραμα, τα σχέδια και τις μελλοντικές της ενέργειες.

✓ Η ανάπτυξη μιας στρατηγικής έξυπνου χωριού **μπορεί επίσης να απαιτεί πόρους**, καθώς και, επιπλέον, ορισμένες γνώσεις τεχνικής/εξειδικευμένης φύσης (π.χ. στα πλαίσια της διαμόρφωσης μιας λογικής, του προσδιορισμού λύσεων, της συμμετοχής των ενδιαφερομένων μερών κ.λπ.).

✓ Επειδή **οι στρατηγικές έξυπνου χωριού συχνά δεν σχετίζονται άμεσα με χρηματοδοτική υποστήριξη (ακόμη)**, οι αγροτικές κοινότητες θα πρέπει να αναλογιστούν προσεκτικά αν θέλουν να αναπτύξουν μια στρατηγική, σε ποια μορφή και για ποια χρήση – η προσπάθεια θα πρέπει να είναι ανάλογη προς τα δυνητικά οφέλη, όχι μόνο τα οικονομικά αλλά και τα κοινωνικά – όπως, για παράδειγμα, η επεξεργασία και διαμόρφωση ενός κοινού οράματος της κοινότητας.

✓ Θα πρέπει να εξεταστούν επίσης και άλλες πτυχές, όπως ο τρόπος με τον οποίο θα επικαιροποιείται η στρατηγική ή ποιος θα είναι ο υπεύθυνος για τη διαχείριση και την παρακολούθηση της προόδου (διαφορετικά η στρατηγική μπορεί εύκολα να καταστεί παρωχημένη).

✓ Καθώς η εξελικτική διαδικασία των παρεμβάσεων πολιτικής για την υποστήριξη των Έξυπνων Χωριών δεν έχει ακόμη ολοκληρωθεί, οι αγροτικές κοινότητες ίσως πρέπει να διερευνήσουν το αν και το πώς τα αντίστοιχα κράτη μέλη και περιοχές έχουν σχεδιάσει συγκεκριμένες πολιτικές, προγράμματα και προσκλήσεις για την υποστήριξη των στρατηγικών και δράσεων για τα έξυπνα χωριά.

Τα κύρια συστατικά μιας στρατηγικής Έξυπνου Χωριού

Οι στρατηγικές έξυπνου χωριού αναμένεται να έχουν τα στοιχεία μιας «κλασικής» Στρατηγικής Τοπικής Ανάπτυξης, διαθέτοντας όμως τη **μοναδική πινελιά της συμπερίληψης, με μορφή δράσεων, καινοτόμων δραστηριοτήτων που στοχεύουν στο μέλλον.** Όπως περιγράφηκε, η καινοτομία τις περισσότερες φορές εκκινείται από μια συγκεκριμένη πρόκληση και ανάγκη. Για να ανταποκριθούν σε τέτοιες προκλήσεις, οι αγροτικές κοινότητες πρέπει να βασιστούν στους συγκεκριμένους πόρους και τις ευκαιρίες που διαθέτουν. Η κατανόηση αυτών των πτυχών μπορεί να οδηγήσει στον καθορισμό του οράματος (και στη συνέχεια των στόχων) της στρατηγικής του χωριού.

Για να το θέσουμε απλά, η κοινότητα πρέπει να σκεφτεί πού θέλει να βρίσκεται σε 5-10 έτη. Όταν γίνει ο καθορισμός του οράματος και των στόχων (με βάση τις προκλήσεις και τις ευκαιρίες), η στρατηγική πρέπει να περιγράψει τα είδη των δράσεων που μπορούν να αναληφθούν για την επίτευξη των στόχων, καθώς και ποιοι πόροι (οικονομικοί και ανθρώπινοι) θα απαιτούνταν για την υλοποίηση των σχεδιαζόμενων δράσεων.

Οι **ανάγκες/προκλήσεις** (αδύνατα σημεία) και οι ευκαιρίες / δυνατά σημεία έχουν προσδιοριστεί σε καθεμία από τις στρατηγικές έξυπνου χωριού που αναπτύχθηκαν από τα επιλεγμένα χωριά του προγράμματος Smart Rural 21 και έχουν ταξινομηθεί σύμφωνα με λέξεις-κλειδιά. Στο παρακάτω γράφημα εμφανίζονται οι προκλήσεις που αναγνωρίστηκαν από περισσότερα από τέσσερα επιλεγμένα χωριά. Οι πιο κοινές προκλήσεις στα επιλεγμένα χωριά σχετίζονται με τα εξής:

- Μείωση πληθυσμού, αποδημία των νέων
- Έλλειψη υπηρεσιών: υποδομών, μεταφορών, εκπαίδευσης, στέγασης και υγείας. Παρομοίως, τα επιλεγμένα χωριά αναγνώρισαν, στις στρατηγικές έξυπνου χωριού που διαμόρφωσαν, και **βασικούς πόρους.** Η ελκυστικότητα και η πλούσια φύση θεωρούνται οι πιο σημαντικοί πόροι, ενώ ακολουθεί η ισχυρή κοινότητα, η πολιτιστική κληρονομιά και ο τουρισμός.

Πώς μπορεί να χρηματοδοτηθεί μια στρατηγική Έξυπνου Χωριού;

Αυτή είναι η «ερώτηση του ενός εκατομμυρίου δολαρίων» ή, μάλλον, «του ενός εκατομμυρίου ευρώ» που διατυπώνουν οι περισσότερες αγροτικές κοινότητες. Μία από τις βασικότερες προκλήσεις είναι ότι, αυτή τη στιγμή, δεν υπάρχει εγγύηση ότι τα χωριά που αναπτύσσουν στρατηγικές έξυπνου χωριού θα έχουν και καλύτερες πιθανότητες να επωφεληθούν από διάφορα είδη χρηματοδότησης. Συνεπώς, οι ακριβείς λεπτομέρειες – δηλαδή τα είδη των προσκλήσεων υποβολής αιτημάτων χρηματοδότησης για έργα και άλλους μηχανισμούς – για τους τρόπους υποστήριξης αυτών των διαδικασιών, είναι ακόμη άγνωστες.

Με βάση μια αρχική ανάλυση, φαίνεται πολύ πιθανό ότι, σε πολλές χώρες, για την υποστήριξη της ανάπτυξης στρατηγικών έξυπνων χωριών θα χρησιμοποιηθεί ο μηχανισμός LEADER, ο οποίος και θα συμβάλει στην υλοποίηση ορισμένων από τις σχεδιαζόμενες έξυπνες δράσεις. Ωστόσο, υποστήριξη για τα Έξυπνα Χωριά ενδέχεται να παρασχεθεί και από άλλα μέτρα/παρεμβάσεις της ΚΓΠ, καθώς και από άλλες πολιτικές και προγράμματα (ειδικά από την Πολιτική Συνοχής της Ε.Ε. – συμπεριλαμβανομένου του προγράμματος Interreg και της υποστήριξης που παρέχει μέσω του Προγράμματος Αλπικού χώρου – καθώς και το πρόγραμμα Horizon Europe και των προσκλήσεων του υπό τη δράση 'Ανθεκτικές, συμπεριληπτικές, υγιείς και πράσινες αγροτικές, παράκτιες και αστικές κοινότητες') και ταμεία της Ε.Ε. (συμπεριλαμβανομένου του ERDF – για την τοπική εδαφική ανάπτυξη, για επενδύσεις υποδομών – π.χ. ευρωζωνικότητας κ.λπ., του ESF – για παρεμβάσεις κοινωνικής ένταξης και κοινωνικής καινοτομίας σε αγροτικές περιοχές κ.λπ., του EMFAP – για Τοπικές Ομάδες Δράσης Αλιείας κ.λπ.).

Η Ε.Ε. έχει δεσμευτεί να κάνει πράξη τα Έξυπνα Χωριά και συνεχώς εκφράζει την άποψη αυτή, ζητώντας επίσης από τα κράτη μέλη να αναλάβουν δράση. Υπάρχει, όντως, αυξανόμενο ενδιαφέρον γύρω από το ζήτημα των Έξυπνων Χωριών.

Βρισκόμαστε σε μια συναρπαστική φάση πειραματισμού και διερεύνησης κατευθύνσεων και υπάρχει ελπίδα ότι όσοι ενεργήσουν προληπτικά για να κάνουν πράξη τα Έξυπνα Χωριά μπορεί να είναι, τρόπος του λέγειν, και οι πρώτοι στην ουρά για τη χρηματοδότηση που τόσο αξίζουν. Υπάρχουν, όντως, πολλά κράτη μέλη που δεν περιμένουν τις εξελίξεις αλλά οδηγούν την κούρσα και αρχίζουν να πειραματίζονται με ουσιώδη πλαίσια στήριξης στα εθνικά τους περιβάλλοντα. Κι αυτό σημαίνει ότι οι αγροτικές κοινότητες ορισμένων Κρατών-Μελών μπορεί να σταθούν πιο τυχερές από άλλες. Την ίδια στιγμή, η Ε.Ε. έχει ως επί το πλείστον καταναίμει την «εξουσία» όσον αφορά τον σχεδιασμό του προγράμματος και τη χορήγηση χρηματοδοτήσεων – παρέχοντας έτσι μεγαλύτερη ευελιξία – στα κράτη μέλη και δεν έχουν περιγραφεί σαφείς υποχρεώσεις από την Ευρωπαϊκή Ένωση προς τα κράτη μέλη σχετικά με τον τρόπο διαμόρφωσης του πλαισίου υποστηρικτικής πολιτικής για τα Έξυπνα Χωριά. Ωστόσο, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, σε συνεργασία με το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, παρέχει χρηματοδότηση για πολλά έργα τεχνικής υποβοήθησης, ώστε να υποστηρίξει τις ανταλλαγές μεταξύ των ενδιαφερομένων και τη διαδικασία σχεδιασμού. Τα πιο σημαντικά από αυτά τα Έργα είναι το Πιλοτικό Έργο για τα Έξυπνα Οικολογικά Κοινωνικά Χωριά, καθώς και η 1η (Smart Rural 21) και 2η (Smart Rural 27) Προπαρασκευαστική Δράση για τις Έξυπνες Αγροτικές Περιοχές στον 21ο αιώνα.

Πώς θα υλοποιηθεί η στρατηγική και θα αναπτυχθούν έξυπνες λύσεις;

Αυτή η ενότητα παρέχει καθοδήγηση όσον αφορά τον τρόπο για την υλοποίηση της στρατηγικής μέσω του σχεδιασμού και της υλοποίησης έξυπνων λύσεων. Επιπλέον καθοδήγηση για αυτήν τη διαδικασία μπορεί επίσης να παρασχεθεί από τα σχετικά βήματα του χάρτη πορείας για το πρόγραμμα Smart Rural 21, μεταξύ των οποίων τα εξής: (1) σχεδιασμός δράσεων, (2) εξεύρεση λύσεων, (3) δημιουργία δράσεων, (4) χρηματοδότηση, (5) παρακολούθηση.

Τι είναι μια έξυπνη λύση

Οι έξυπνες λύσεις είναι **καινοτόμες και εμπνευστικές δραστηριότητες (έργα/πρωτοβουλίες) μέσω των οποίων μπορούν να επιτευχθούν οι στόχοι της στρατηγικής έξυπνου χωριού**. Η σημασία των όρων «έξυπνο» και «καινοτομία» έχουν ήδη παρουσιαστεί παραπάνω (βλ. ενότητα 1.2). Οι σχεδιαζόμενες και υλοποιούμενες δράσεις των στρατηγικών έξυπνων χωριών οφείλουν να αποκρίνονται με δημιουργικό – και συχνά αντισυμβατικό – τρόπο στις προκλήσεις και τις ευκαιρίες του 21ου αιώνα.

Υπάρχουν δύο σημαντικές προκλήσεις-ευκαιρίες στις οποίες δίνεται ιδιαίτερη προσοχή στους στρατηγικούς στόχους της Ευρωπαϊκής Επιτροπής και, κατά συνέπεια, όσον αφορά και τα Έξυπνα Χωριά: α) **Συνδεσιμότητα και χρήση των ψηφιακών τεχνολογιών** (συνδέεται με την προτεραιότητα «Μια Ευρώπη έτοιμη για την ψηφιακή εποχή» της Ε.Ε.) και β) **Προσαρμογή στις κλιματικές συνθήκες** (συνδέεται με την προτεραιότητα «Ευρωπαϊκή Πράσινη Συμφωνία» της Ε.Ε.). Αυτές οι βασικές περιοχές βρίσκονται και στην καρδιά του Μακροπρόθεσμου οράματος της Ε.Ε. για τις αγροτικές περιοχές (συνδεδεμένες και ανθεκτικές αγροτικές περιοχές) μαζί με τις θεματικές έννοιες για τις «ισχυρότερες» και «ευημερούσες» αγροτικές περιοχές.

Πώς εντοπίζονται οι σωστές και έξυπνες λύσεις;

Η έννοια των Έξυπνων Χωριών μπορεί να καλύπτει ένα ευρύ φάσμα θεματικών περιοχών και θεμάτων. Οι λύσεις που θα θεωρηθούν σωστές θα πρέπει να είναι προσαρμοσμένες στο συγκεκριμένο περιβάλλον κάθε αγροτικής κοινότητας και να μπορούν να καλύπτουν ένα τεράστιο εύρος από θέματα και θεματικές περιοχές. Για να απεικονίσουμε τα ζητήματα αυτά, στο παρακάτω γράφημα παρουσιάζονται οι βασικές θεματικές περιοχές που υποδείχθηκαν από τα επιλεγμένα χωριά του προγράμματος Smart Rural 21. Παρόλο που υπάρχει αρκετή ποικιλομορφία ανάμεσα στις έξυπνες λύσεις που υλοποιούνται από τα χωριά, έχουν προσδιοριστεί και ορισμένα κοινά

σημεία και «καυτά ζητήματα» όσον αφορά τις έξυπνες δράσεις των χωριών που επιλέχθηκαν για το πρόγραμμα Smart Rural 21.

Μπορείτε να αναγνωρίσετε κάποια από αυτά τα θέματα ως σχετιζόμενο με το δικό σας χωριό; Μια καλή ιδέα είναι να δείτε τις ιστοσελίδες των χωριών που συμμετείχαν στο πρόγραμμα Smart Rural 21 (και στις οποίες συμπεριλαμβάνονται βίντεο και παρουσιάσεις) και να επικοινωνήσετε απευθείας με τα χωριά.

Χωριό συνταξιούχων και ηλεκτρονική φροντίδα. Η λύση είναι ψηφιακή;

Η φροντίδα των ηλικιωμένων είναι μια συνήθης πρόκληση, ειδικά όταν αφορά τη χρήση έξυπνων λύσεων που προσφέρουν οι ψηφιακές τεχνολογίες, δηλαδή της ηλεκτρονικής φροντίδας (e-care). Τα ερωτήματα που προκύπτουν εδώ είναι κατά πόσον αξίζει η επένδυση σε ψηφιακές τεχνολογίες, καθώς και ποιες επενδύσεις και ανθρώπινα κεφάλαια πρέπει να αναπτυχθούν ώστε οι υπηρεσίες να καταστούν αποτελεσματικές και βιώσιμες. Βασικό θέμα στα χωριά Dingle (IE), Penela-Cumeeira (PT), Sollstedt (DE).

Νέοι άνθρωποι: Πώς θα εξασφαλιστεί η συμμετοχή τους;

Σε πολλές αγροτικές κοινότητες, η συμμετοχή των νέων, και ειδικά των εφήβων, σε τοπικές δραστηριότητες αποτελεί πρόκληση που περιλαμβάνει, μεταξύ άλλων, τον προσδιορισμό των σωστών τύπων δραστηριοτήτων κοινωνικοποίησης και τη βελτίωση δεξιοτήτων και ικανοτήτων. Βασικό θέμα στα χωριά Mukarog (CZ), Alsunga (LV), Ansó (ES).

Πώς να χρησιμοποιήσετε την ψηφιακή τεχνολογία για τη βελτίωση των υπηρεσιών;

Αναπτύσσονται εργαλεία, πλατφόρμες και εφαρμογές διαχείρισης δεδομένων και πληροφοριών με κύριο στόχο την καλύτερη εξυπηρέτηση των μελών της αγροτικής κοινωνίας, καθώς και των επισκεπτών, αλλά και τη βελτίωση των υπηρεσιών (συμπεριλαμβανομένου του τουρισμού) και της διασύνδεσης των ντόπιων κατοίκων (κοινωνική καινοτομία). Βασικό θέμα στα χωριά Torup (DK), Profondeville (BE-Βαλονία), Penela-Ferraria De São João (PT), Κύθηρα (EL), Alsunga (LV).

Ανακατασκευή παλαιών κτιρίων. Πώς ένα κτίριο θα γίνει βιώσιμο; - Για ποια χρήση;

Μετατροπή παλιού σχολείου σε τοπική φάρμα και επιχείρηση. Παλιού μύλου σε τοπική επιχείρηση και κέντρο κοινότητας. Παλιών κελαριών σε υποδομή φιλοξενίας τουριστών. Διαμόρφωση πράσινου κτιρίου για τοπικό αγροτικό και κοινοτικό κέντρο.

Σχεδιασμός τοπίου για τα νέα κτίρια. Διατήρηση της περιβαλλοντικής κληρονομιάς

Η (ανα)κατασκευή (παλαιών) κτιρίων και ο σχεδιασμός τοπίου υπήρξε βασικό θέμα σε πολλά από τα επιλεγμένα χωριά του προγράμματος Smart Rural 21. Οι κύριοι στόχοι είναι: (1) Να γίνει χρήση παλαιών κτιρίων ή διαθέσιμων εκτάσεων προς όφελος της τοπικής κοινότητας, (2) Να βρεθούν βιώσιμες (φιλικές προς το περιβάλλον) λύσεις προσαρμοσμένες στις συνθήκες του τοπικού περιβάλλοντος, και (3) Να αναπτυχθούν οικονομικά βιώσιμες επιχειρηματικές δραστηριότητες. Βασικό θέμα στα χωριά Ansó (ES), Sentviska Gora Plateau (SI), Tomaszyn (PL), Uppony (HU), Raudanmaa (FI), Virtsu (EE).

Βιώσιμη/αναγεννητική γεωργία μέσω νέων γεωργικών μεθόδων και τεχνολογιών

Η χρήση νέων τεχνολογιών (συμπεριλαμβανομένης της έξυπνης γεωργίας) και μεθόδων για την αύξηση της ανθεκτικότητας των κοινοτήτων και του περιβάλλοντος (συμπεριλαμβανομένης της αναγεννητικής γεωργίας) αποτελούν μια από τις κύριες θεματικές περιοχές των Έξυπνων Χωριών, σε συμφωνία με τους στόχους της Πράσινης Συμφωνίας της Ε.Ε. Βασικό θέμα στα εξής χωριά: Tomaszyn (PL), Κύθηρα (EL), Babina Greda (HR).

Ανανεώσιμη ενέργεια και τοπικές ενεργειακές κοινότητες

Ανανεώσιμη ενέργεια, με ειδική επικέντρωση στις τοπικές ενεργειακές κοινότητες. Στην περίπτωση του Stanz (AT), αυτή η μέθοδος συνδυάζεται επίσης με δράσεις τοπικής οικονομίας / τοπικού νομίσματος και ένα σύστημα τοπικού ψηφιακού νομίσματος (token) και τεχνολογίας αλυσίδας συστοιχιών (blockchain). Βασικό θέμα στα εξής χωριά: Stanz im Mürztal (AT).

Λύσεις έξυπνης κινητικότητας. Μεταφορές σε απομακρυσμένες αγροτικές περιοχές

Οι λύσεις έξυπνης κινητικότητας σε απομακρυσμένες και ορεινές αγροτικές περιοχές, όπως τα ηλεκτρικά αυτοκίνητα και ο συνεπιβατισμός, μπορούν να υποστηρίξουν ιδιαίτερα τις απομονωμένες ή/και απομακρυσμένες κοινότητες. Βασικό θέμα στα εξής χωριά: Ostana (IT).

Αυτά τα θέματα ευθυγραμμίζονται πλήρως με τις τέσσερις προτεινόμενες περιοχές δράσης του Μακροπρόθεσμου οράματος για τις αγροτικές περιοχές, δηλαδή:

- 1. Ισχυρότερες αγροτικές περιοχές:** αφορά στα παραδείγματα της φροντίδας των ηλικιωμένων, της συμμετοχής των νέων ανθρώπων και της χρήσης δεδομένων και πλατφορμών για τη βελτίωση των τοπικών υπηρεσιών,
- 2. Ανθεκτικές αγροτικές περιοχές:** αφορά στον σχεδιασμό τοπίου και τις (ανα)κατασκευές βιώσιμου χαρακτήρα, την αναγεννητική γεωργία, τις κοινότητες ανανεώσιμης ενέργειας,
- 3. Συνδεδεμένες αγροτικές περιοχές:** αφορά στην έξυπνη κινητικότητα και τις ψηφιακές υπηρεσίες (π.χ. Profondeville, ΒΕ-Βαλονία και την ευρυζωνική συνδεσιμότητα στο χωριό Raudanmaa, FI).
- 4. Ευημερούσες αγροτικές περιοχές:** αφορά στις επιχειρήσεις σε αγροτικές περιοχές, το θέμα αυτό έχει εγκάρσιο χαρακτήρα και περιλαμβάνει τις βιώσιμες αγροτικές επιχειρήσεις (Tomaszyn, PL; Κύθηρα, EL; Babina Greda, HR), τον τουρισμό (π.χ. στο χωριό Κύθηρα, EL) και τις επιχειρήσεις της υπαίθρου (π.χ. στα χωριά Torup, DK και Raudanmaa, FI).

Η εύρεση της σωστής καινοτόμου λύσης για την αντιμετώπιση μιας συγκεκριμένης πρόκλησης ή την αξιοποίηση μιας νέας ευκαιρίας μπορεί να απαιτήσει πολλή διερεύνηση και πειραματισμό. Υπάρχουν πολλές οδοί για τον προσδιορισμό λύσεων:

- **Η εμπειρογνωσία των ειδικών** είναι κάτι που θα χρειαστείτε σχεδόν σίγουρα. Αν και η κύρια πηγή της καινοτομίας είναι συχνά η τοπική κοινότητα, η σχετική εμπειρογνωμοσύνη δεν μπορεί πάντοτε να εξευρεθεί σε τοπικό επίπεδο. Η εμπειρία από το πρόγραμμα Smart Rural 21 έδειξε ότι, συχνά, τα χωριά χρειάστηκε να εισαγάγουν εξωτερική εμπειρογνωμοσύνη ειδικών από άλλες περιοχές για να υλοποιήσουν τις ιδέες τους. Η εξωτερική εμπειρογνωμοσύνη μπορεί επίσης να «ανοίξει τα μάτια» της τοπικής κοινότητας και, μάλιστα, τη στιγμή που συνιστάται στις αγροτικές κοινότητες να εξετάζουν λύσεις που ίσως δεν έχουν σκεφθεί προηγουμένως.

Σε αυτό το πλαίσιο, η εγκαθίδρυση μιας σύμπραξης δημόσιου-ιδιωτικού-ερευνητικού-κοινωνικού τομέα μπορεί να είναι επωφελής (αυτή η μέθοδος αναφέρεται συχνά ως το μοντέλο «τετραπλής έλικας» και έχει ήδη αποδειχθεί επιτυχημένη σε ορισμένες αγροτικές περιοχές⁶). Για παράδειγμα, οι κοινότητες Babina Greda (HR) και Κύθηρα(EL) συνεργάζονται στενά με πανεπιστήμια προκειμένου να παρέχουν στους αγρότες της περιοχής τεχνογνωσία που αφορά τις σύγχρονες και βιώσιμες τεχνολογίες παραγωγής (όπως η γεωργία ακριβείας). Η κοινότητα Profondeville (ΒΕ-Βαλονία) σκοπεύει να εφοδιάσει το προσωπικό της δημόσιας διοίκησης με τις δεξιότητες που θα του επιτρέπουν να αναγνωρίζει και να χρησιμοποιεί τοπικά σύνολα (μεγάλων) δεδομένων μέσω της ανάμειξης ειδικών.

- **Μια βάση δεδομένων έξυπνων λύσεων** μπορεί να φανεί χρήσιμη για την άντληση έμπνευσης και ιδεών από άλλα χωριά. Υπάρχουν πολλές και διάφορες τέτοιες βάσεις δεδομένων, όπως η βάση δεδομένων έργων του Ευρωπαϊκού Δικτύου Αγροτικής Ανάπτυξης (όπου συμπεριλαμβάνονται παραδείγματα που συλλέχθηκαν στο πλαίσιο της θεματικής εργασίας του ΕΔΑΑ σχετικά με τα Έξυπνα Χωριά) ή η βάση δεδομένων για τα λειτουργικά ομαδικά έργα της Ευρωπαϊκής Συνεργασίας για την Καινοτομία (EIP, European Innovation Partnership) – AGRI. Το Πρόγραμμα Smart Rural 21 έχει αναπτύξει και αυτό τη δική του βάση δεδομένων, που παρέχει λεπτομερείς και πρακτικές πληροφορίες σχετικά με λύσεις που έχουν υλοποιηθεί στο πλαίσιο ορισμένων αγροτικών κοινοτήτων και μπορούν να εμπνεύσουν άλλες. Η βάση δεδομένων διαθέτει δυνατότητα αναζήτησης με βάση θεματικές λέξεις-κλειδιά.

- **Η ισότιμη ανταλλαγή απόψεων** μεταξύ χωριών, διαδικτυακά και δια ζώσης, συνήθως μεγιστοποιεί τα οφέλη για τις αγροτικές κοινότητες. Υπάρχουν πολλοί τρόποι να επικοινωνήσετε με άλλα χωριά. Μπορείτε να επικοινωνήσετε απευθείας με χωριά που εντοπίσατε από βάσεις

δεδομένων και από άλλους τρόπους. Το Πρόγραμμα Smart Rural 21 έχει, σε μεγάλο βαθμό, προωθήσει την ανταλλαγή απόψεων μεταξύ των χωριών μέσω πρωινών συνεδριών τύπου «έξυπνου καφενείου του χωριού», όπου ένα από τα χωριά παρουσίαζε τις καινοτόμες προσεγγίσεις του και τα υπόλοιπα μπορούσαν, ανεπίσημα (εν είδει συνάντησης για καφέ), να κάνουν ερωτήσεις και να συζητήσουν συγκεκριμένες πρωτοβουλίες.

Επιπλέον, η διοργάνωση **διμερών επισκέψεων μεταξύ των χωριών** έδωσε στα χωριά τη δυνατότητα να επισκέπτονται το ένα το άλλο, με υποστήριξη από το έργο. Αυτές οργανώνονταν αμέσως μετά από τα Περιφερειακά εργαστήρια Smart Rural ή ως αυτόνομες εκδηλώσεις. Η Ακαδημία Έξυπνων Χωριών επικεντρώθηκε στις θεματικές ανάγκες των χωριών.

Μπορείτε να χρησιμοποιήσετε τους συνδέσμους για να εξερευνήσετε εμπνευσμένες λύσεις που επινοήθηκαν από τα χωριά. Τα σχετικά δίκτυα κοινοτήτων μπορούν επίσης να συμβάλουν στη δημιουργία δεσμών μεταξύ των χωριών (συμπεριλαμβανομένων δικτύων που επικεντρώνονται στα χωριά, όπως το Δίκτυο Έξυπνων Χωριών).

Πώς θα επιτευχθεί η συμμετοχή του τοπικού πληθυσμού στον σχεδιασμό και την υλοποίηση λύσεων;

Η συμμετοχή των μελών της κοινότητας στον σχεδιασμό και την υλοποίηση της στρατηγικής είναι σημαντική, όχι μόνο επειδή η «συμμετοχική προσέγγιση» έχει κομβικό ρόλο στην προσέγγιση για τα Έξυπνα Χωριά, αλλά περισσότερο επειδή χωρίς συμμετοχή του ντόπιου πληθυσμού στη στρατηγική – και συμμετοχή στην «ιδιοκτησία» της – είναι σχεδόν βέβαιο ότι η στρατηγική δεν θα μπορέσει να υλοποιηθεί σε μετέπειτα βήματα.

Η εξασφάλιση της συμμετοχής των ενδιαφερομένων μερών είναι, συχνά, μια διαδικασία που παρουσιάζει προκλήσεις, ειδικά σε μεγαλύτερες κοινότητες και σε περιοχές που χαρακτηρίζονται από ακραία μείωση του πληθυσμού ή/και όπου οι ανθρωπίνι πόροι της κοινότητας είναι εξαιρετικά χαμηλοί. Δεν υπάρχει μία και μοναδική συνταγή όσον αφορά το πώς μπορεί να επιτευχθεί η συμμετοχή των ενδιαφερομένων μερών μιας τοπικής κοινότητας, καθώς αυτό εξαρτάται έντονα από το προφίλ και το επίπεδο δραστηριότητας των μελών της κοινότητας, από την τοπική ηγεσία και από άλλους παράγοντες. Πειραμαμένοι ηγέτες κοινοτήτων χωριών έχουν υποδείξει ότι, προκειμένου να δοθεί κίνητρο στα μέλη μιας κοινότητας, οι ιδέες που προέρχονται από τα μέλη της κοινότητας είναι σημαντικό να εισακούονται, να υιοθετούνται και να ενθαρρύνονται. Στα μέλη της κοινότητας πρέπει να ανατίθεται εργασία – ειδικά αν πρόκειται για εθελοντική εργασία – η οποία να έχει απτή φύση (δηλαδή σαφή στιγμή έναρξης και ολοκλήρωσης και απτά αποτελέσματα) και να αποδίδεται και (μικρή) ανταμοιβή / αναγνώριση σε εκείνους που επενδύουν στην εργασία της κοινότητας. Συγκεκριμένα εργαλεία σχετικά με τον τρόπο συμμετοχής των μελών της κοινότητας διατίθενται στο [Εργαλείο χάρτη πορείας του προγράμματος Smart Rural 21](#).

Οι κοινότητες που είχαν πραγματική επιτυχία είναι εκείνες όπου υπήρχε όραμα, ηγετικές ικανότητες και αφοσίωση σε τουλάχιστον έναν μικρό αριθμό προσηλωμένων ατόμων στο χωριό. Στην αρχή δεν χρειάζεται ένας πολύ μεγάλος αριθμός ατόμων. Ακόμη και ένας ή δύο ντόπιοι (που σε ορισμένες περιπτώσεις αποκαλούνται κατ' ευφημισμό «ανθρώπινη μαγιά»), μπορούν να κάνουν μια πρώτη διαφορά, αν το κίνητρό τους δεν είναι απλώς τα χρήματα αλλά η «πίστη» και το όραμα. Πρέπει να υπάρχουν τουλάχιστον ένα ή δύο άτομα με τα κατάλληλα ενδιαφέροντα, δεξιότητες, δυνατότητες αλλά και προσήλωση στο έργο. Αυτά θα ξεκινήσουν τη διαδικασία. Χωρίς ηγεσία, «ιδιοκτησία» του έργου και όραμα, δεν είναι εφικτή η έναρξη της μετάβασης προς τα Έξυπνα Χωριά.

Η διαδικασία στρατηγικής έξυπνου χωριού δεν είναι απαραίτητο να ξεκινά ή να καθοδηγείται από κάποια επίσημη δομή εξουσίας, π.χ. από έναν δήμαρχο και την ομάδα του. Στην πράξη, στο πλαίσιο των χωριών του προγράμματος Smart Rural 21, υπάρχει ποικιλομορφία όσον αφορά τη δομή διακυβέρνησης ενός έξυπνου χωριού. Ορισμένες αγροτικές κοινότητες άρχισαν να βελτιώνουν τις γλωσσικές τους δεξιότητες, εμπνευσμένες από τις ανταλλαγές που έκαναν στο πλαίσιο του προγράμματος Smart Rural 21. Η συμμετοχή των νέων χρειάζεται ιδιαίτερη προσοχή και απαιτεί

δημιουργικότητα και κατάλληλους εμπυχωτές. Η συμμετοχή των νέων υπήρξε κομβικό θέμα σε αρκετά από τα χωριά του προγράμματος Smart Rural 21. Στην κοινότητα Mukarov (CZ), βασικός προβληματισμός ήταν πώς θα επιτευχθεί η συμμετοχή της νεότερης γενιάς σε δραστηριότητες που διοργανώνονται από κοινού. Έτσι, ιδρύθηκε μια λέσχη νέων (Hangout4Teens), ψυχή της οποίας είναι ένας φοιτητής που ζει στην περιοχή. Στην κοινότητα Alsunga (LV), κύριο σημείο επικέντρωσης υπήρξε η εξασφάλιση συμμετοχής των νέων και η βελτίωση των ψηφιακών και προγραμματιστικών δεξιοτήτων τους (στο πεδίο της εικονικής πραγματικότητας). Το χωριό Ansó (ES) προσφέρει μια καλή πρακτική, μέσω της οποίας τα παιδιά του χωριού διαβουλευτήκαν με τους ηλικιωμένους σχετικά με το μέλλον του χωριού.

ΣΥΜΒΟΥΛΕΣ ΚΑΙ ΚΟΛΠΑ: ΑΠΟ ΚΑΠΟΥ ΠΡΕΠΕΙ ΝΑ ΞΕΚΙΝΗΣΕΤΕ

Ακόμα και στο πρόγραμμα Smart Rural 21, είδαμε άλλες αγροτικές κοινότητες να έχουν περισσότερη επιτυχία και άλλες μικρότερη, όσον αφορά την ικανότητά τους να «κερδίσουν την κοινότητα» για τη διαδικασία των Έξυπνων Χωριών. Πιστεύουμε ότι κύριος λόγος ύπαρξης του προγράμματος δεν είναι να αναδειχθούν κάποια «υποδειγματικά» χωριά, αλλά **να κατανοηθούν οι πραγματικές δυναμικές διαδικασίες μέσα σε μια αγροτική κοινότητα και να είναι εφικτό να αποφασιστεί τι λειτουργεί και τι όχι**. Σε αυτό το πλαίσιο, επιτρέπεται να υπάρχουν και αποτυχίες. Μην αφήσετε τον εαυτό σας να παραπλανηθεί («ό,τι λάμπει δεν είναι χρυσός») και αναζητήστε την πραγματική αξία του έργου. Την ίδια στιγμή, θα πρέπει πάντοτε να λαμβάνετε υπόψη τις δυνατότητες μιας κοινότητας. Το έργο έχει λειτουργήσει ακόμα και με κοινότητες που εμπνέονταν από ένα ή από πολύ λίγα ηγετικά, προσηλωμένα άτομα σε πολύ καθυστερημένες περιοχές, όπου δεν υπήρχε ουσιαστικά κοινότητα για να συμμετάσχει. Αν έχετε ιδέες και όραμα, μη φοβηθείτε: **Από κάπου πρέπει να ξεκινήσετε**. Δεν είναι «αποτυχία» το να ξεκινήσει η διαδικασία από ένα ή από ελάχιστα άτομα. Αποτυχία είναι η έλλειψη πραγματικής προσήλωσης και οράματος στο άτομο ή τα άτομα που ηγούνται της διαδικασίας –ή που, μάλλον, παίζουν τον κυρίαρχο ρόλο σε αυτήν– και όπου τα προσωπικά συμφέροντα επικρατούν επί των ιδεών και του οράματος για την αγροτική κοινότητα και την περιοχή.

Το γεγονός ότι παρόλο που δεν υπάρχει επίσημο θεσμικό ή χρηματοδοτικό σύστημα υπάρχει, ωστόσο, ισχυρή δέσμευση σε επίπεδο Ευρωπαϊκής Ένωσης και ορισμένων κρατών μελών για υποστήριξη των Έξυπνων Χωριών μέσω πολλαπλών πηγών χρηματοδότησης, αποτελεί πηγή ελπίδας για τις αγροτικές κοινότητες. Η χρηματοδότηση καινοτόμων λύσεων στα πλαίσια της τοπικής αγροτικής ανάπτυξης μέσω μιας εδαφικής προοπτικής μέχρι σήμερα πραγματοποιείται – σχεδόν αποκλειστικά– μέσω της προσέγγισης LEADER. Είναι βέβαιο ότι η προσέγγιση LEADER θα παραμείνει η βασικότερη πηγή χρηματοδότησης για τα Έξυπνα Χωριά. Ωστόσο, το πρόγραμμα LEADER διαθέτει σχετικά μικρό μερίδιο των κεφαλαίων αγροτικής ανάπτυξης και, προκειμένου να γίνει πράξη η καινοτομία στις τοπικές αγροτικές κοινότητες, χρειαζόμαστε τη συμμετοχή περισσότερων κεφαλαίων και φορέων χάραξης πολιτικής στην υπόθεση αυτή.

Τα Έξυπνα Χωριά μπορούν να ανοίξουν νέες πόρτες, χρειάζεται απλώς να συνεχίσετε να τις χτυπάτε.

Σίγουρα είναι δύσκολο να προσανατολιστεί κανείς μέσα στη ζούγκλα των χρηματοδοτήσεων της Ε.Ε. και των προγραμμάτων, των παρεμβάσεων και των προσκλήσεων της για προτάσεις, ειδικά για μια αγροτική κοινότητα που διαθέτει περιορισμένους πόρους. Επίσης, πολλές αγροτικές κοινότητες απογοητεύονται όταν δεν στεφθούν με επιτυχία οι αιτήσεις τους, για τις οποίες συνήθως έχει δαπανηθεί πολλή ενέργεια και πολλοί πόροι, κάτι που επίσης οφείλεται στο αυστηρό διοικητικό περιβάλλον. Συνεπώς, πολλές απλώς εγκαταλείπουν την προσπάθεια, πιστεύοντας ότι έχουν πιο σημαντικές «πραγματικές δουλειές» να κάνουν, ενδεχομένως δικαιολογημένα. Η ανάμειξη με έργα που χρηματοδοτούνται από την Ε.Ε. δεν είναι πάντα εύκολη υπόθεση και οι αγροτικές κοινότητες ενδέχεται να χρειαστούν εξειδικευμένη υποστήριξη και συμβουλευτικές υπηρεσίες για να αναγνωρίσουν τις κατάλληλες προσκλήσεις, να υποβάλουν αίτημα χρηματοδότησης και να εξασφαλίσουν τη συμμόρφωση με τις (διοικητικές) απαιτήσεις. Είναι δύσκολο να πει κανείς εκ των προτέρων αν η επένδυση θα αξίζει τον κόπο. Κάτι που, ωστόσο, αξίζει τον κόπο, είναι η προσπάθεια λήψης χρηματοδότησης, καθώς οι σχετικές χρηματοδοτικές

ευκαιρίες που υπάρχουν είναι πολλές. Όπως ισχύει και για άλλα πράγματα, η ικανότητα προετοιμασίας μιας σωστής αίτησης είναι και αυτή μια δεξιότητα (αν και σε καμία περίπτωση η πιο σχετική με το αντικείμενο) που μπορεί να αποκτηθεί με μια ορισμένη υποστήριξη. Ειδικά αν έχετε ήδη κατά νου τις κατάλληλες ιδέες και τα κατάλληλα κίνητρα.

Εκτός από τη δημόσια χρηματοδότηση, οι αγροτικές κοινότητες συχνά χρειάζεται να «πάρουν το μέλλον τους στα δικά τους χέρια» – ειδικά εκείνες που ενεργούν πιο προληπτικά – δηλαδή χρειάζεται να εξετάσουν εναλλακτικές πηγές χρηματοδότησης, όπως και συχνά συμβαίνει. Μπορούν να διερευνηθούν, μεταξύ άλλων, πηγές ιδιωτικής χρηματοδότησης, βιώσιμα επιχειρηματικά μοντέλα, ΜΚΟ/ιδρύματα, σχήματα crowdsourcing, καθώς και τα οικονομικά όργανα της Ε.Ε..

ΣΥΜΒΟΥΛΕΣ ΚΑΙ ΚΟΛΠΑ: ΧΡΗΜΑΤΟΔΟΤΗΣΗ ΕΞΥΠΝΩΝ ΛΥΣΕΩΝ

✓ Το να βρει κανείς τον δρόμο του στη ζούγκλα των διάφορων δημόσιων προσκλήσεων για υποβολή αίτησης χρηματοδότησης, να κατανοήσει τις προϋποθέσεις και τελικά να υποβάλει αίτηση είναι ένα αρκετά μεγάλο βάρος. Οι πληροφορίες για τις διάφορες πολιτικές στον ιστότοπο του προγράμματος Smart Rural 21 μπορούν να αποτελέσουν καλή αφετηρία για την αναγνώριση πιθανών πηγών χρηματοδότησης. Πρέπει να αναλογιστείτε αν θέλετε να ξανοιχτείτε σε αυτόν τον δρόμο και, αν ναι, **ενδεχομένως θα χρειαστείτε συμβουλές από ειδικούς για τις αντίστοιχες ενέργειες.**

✓ Η διεκδίκηση δημόσιας χρηματοδότησης και το κυνήγι των αντίστοιχων προσκλήσεων δεν είναι απαραίτητα ο μόνος τρόπος λήψης χρηματοδότησης, γιατί **μπορούν να εξεταστούν και άλλες εναλλακτικές επιλογές**, ειδικά τα μοντέλα βιώσιμης επιχειρηματικότητας και η crowdsourcing.

✓ **Οι πιο επιτυχημένες και οι πιο «έξυπνες» αγροτικές κοινότητες δεν είναι απαραίτητα και εκείνες που έχουν τη μεγαλύτερη επιτυχία στην υποβολή αιτήσεων χρηματοδότησης.** Ορισμένες κοινότητες αναπτύσσουν τις δεξιότητες που θα τους επιτρέψουν να έχουν επιτυχία στην υποβολή αιτήσεων χρηματοδότησης, όμως αντιμετωπίζουν επίσης τον κίνδυνο να δώσουν υπερβολικό βάρος στις ευκαιρίες χρηματοδότησης, παρά στις έξυπνες στρατηγικές, ως κίνητρο.

✓ Οι αγροτικές κοινότητες μπορούν να δράσουν προληπτικά ώστε να αναγνωρίσουν τις πηγές που σχετίζονται περισσότερο με τους δικούς τους σκοπούς (παρά να λειτουργήσουν με βάση τις πηγές που είναι διαθέσιμες). **Μια καλή αφετηρία είναι να σκεφτείτε τις συμπράξεις μεταξύ τοπικών στόχων και στόχων υψηλότερου επιπέδου** (π.χ. εκείνων που έχουν οριστεί από τις Στρατηγικές τοπικής ανάπτυξης LEADER ή από περιφερειακά προγράμματα και πολιτικές).